کۆربیـــن فـرمـــان دەکـــات، بـە ئـەخلاقـی شـۆشگـێـرانـە, بـزوتنـەوەی عـەدالـەتخوازانـە نـابـێت

عـەلی مـەحمود محـەمـەد ….

دەســتـەواژەکـەی لـینـیــن بـە تـەواری شـۆشگـێـرانـە بــزوتـنـەوەی شـۆگـێـرانـە بــوونی نـیـیـە, مانـفـەسـتـی کـاری مارکسیسـتـەکان بــوو بـە ئـەسـتـاشـۆ, هـەرچـەندە لـە سایـەی تـیـەری شـۆشگـێـرانـەدا, بـەشـکی باشی سـەرکردەی ئـەم بـزوتـنـەوەیـە بـووە بـە سـەرمایـەدارو لـەهـەموو ئـەو بـەهایانـە دابـەزان کـە لـە پـێناویدا کاریان دەکرد و هاوڕێکانیان گیانیان بـەختکرد, لـە دوای روخانی دیواری بـەرلـینـەوە بـینـیمان زۆر جـار جـانـەوەر لـە ریزی ئـەم بـزوتـنـەوە عـەدالـەتخوازەدا بـووە ئاشکرا بـوون, کـە زۆرێکیان بـونـە ناڕەتـاترین سیاسیـیـەکانی دواتر و بـەرامبـەر بـە مارکسیـزم دڕشـانـەوە و هـێشیان بـوو لـەوان خراپتر هاشای لـە مارکسی بـوونی خـۆی دەکرد, ئـەبـاڵی هـەموو ئـەم ناشرینیـانـەش لـە ئـەستـۆی دەسـتـەواژە شـۆشگـێـریـیـەکـەی لـینـیــن نـیـیـە, هـەمیشـە تـیـەری شـۆشگـێـرانـە بنچـینـەی بــزوتـنـەوە شـەرشگـێـڕکانن, بـە هـەیـمـەنـەی فکـرێکی سیاسی لـە کـەمـێگادا, گـێـانکاری ریشـەیـی نـاکـرێت, لـە ئـەمـە کـەتـا نـیـیـە بـە قـەنـاغی پـاککردنـەوە و هـەستانـەوە, پـەیـوەسـتـە پراتیك و ئـەخلاقی شـۆشگـێـرانـە, ئـاوەنـەی بـەڕێـنـە سیاسیـیـەکان بن لـە کرداری هـەگـرانی رەنگ بداتـەوە, بـە تـایـبـەتـیش ئـەوانـەی نــوێـنـەرایـەتی ئـەو بـیـروبــاوەڕە دەکـەن و لـە جـەنگــا جـەراوجـەرەکانی کـەمـێگادان, خـە لـینـینـیش هـەر وای کرد, لـە دوای خـۆی لـەو وڵـاتـە پان و بـەرینـە, کـە شـەش یـەکی دانیشتوانی گـەی زەمین بـوو, مـەتـرە زۆیـیـەکی بـەناوی خـێـوە نـەکرد, لـە خواردنی لـەشکری سور زیاتری نـەخوارد.

لـەمـڕدا دابـەزان لـە ئـەخلاقی شـۆشگـێـرانـە, بـە متمانـەیـەکی لای هـەژاران دروست کردووە بـەرامبـەر بـە چـەپـەکانی کوردستان وا دەکات بـە ترسـەوە باسی سیاسـەت بکـەن و دەسـت بـە شـۆڕش نـەبـنـەوە, ئـومـێـدێك بـە تـیـەری شـۆشگـێـرانـە بـە یـەکسانی کز بـووە لـە کـەمـێگادا, لـە چـلـو پـێنجاکاندا کاتـێك لـەو قـەناغـەی کـەمـێنیستـە مناڵـەکان رابـەری شـۆڕش بـوون بـە یـەکسانی, بـە هـەژاری هوشیاری سیاسی و گیرفانی بـەتاڵـەوە, بـوونـە قارەمانی شـۆڕش و گـێـانکاریـیـەکان.

ئەستا با بە دوای دەستەواژەیەکی دیکەوە بین بە گەڕانەوەی متمانە لای هەژاران کە 99,99%ی کەمپەینگا پێك دەهێنن بە سیاسەت و خەبات لە پێناو رزگاری خەیان, ئەویش بە ئەخلاقی شەرمگەڕانە, بزووتنەوەی عەدالەتخوازانە بوونی نابێت, ئەمەش لە واقعی ئەستا لە ژیانی جیمی کاربین سەرکی چەپگەرای پارتی کرێکارانی بەریتانیاو سەرکردەی هەژاران مەخیکا(سەرکی پێشوی ئیکوادەر) و سەدان نمونەی وا لە مێژوودا هەڵدەنجێین, ئاخر لە کارو هەنگاوێکدا لە خەوە دەست پێنەکەیت, ناتوانیت داوا لە کەس بکەیت متمانە بە کارکانت بکات و بانگەوازیان بکەیت بە خەبات لە پێناو دادپەروەری و یەکسانی, مرۆڤکان سەیری کردارو ڕەفتارت دەکەن, دواتر گوێبیستی قسەکانت دەبن .

کەم نین ئەوانەی تا ئەستا خەیان بە چەپ دەزانن لەم وەاتە, لە نازو نیعمەتدا دەژین, بە سەر ئەشێك لە نەخشانەی تایبەتین و مناڵەکانیان لە قوتابخانە ئەهلییەکان یاخود زانکۆ هەرە بەناو بانگەکانی جیهان دەخوێنن, یاخود لە ماڵەوە کارکەر کاریان بە دەکات... , نموونە زۆرە, کە ئەمانەیان لە دەبینم لە چ کەناڵێك دەرکەون یەکسەر لایدەدەم, چونکە ئەم کردارانە ڕەنگدانەوەی پەیامی یەکسانی نییە.
جیمی کاربین کاتێك کلاودا برچێتەی هاوسەری بە ڕەچەڵەك شیلی داوای لەدەکات منداڵەکەی بنەڕەتە قوتابخانەیەکی باشتر لە دەرەوەی بازنەی هەڵبژاردنەکەی, ڕێگا نادات, تا دەگاتە ئەو ئاستەی 12 ساڵەی هاوسەرگیریان لە ساڵی 1999 کەتایی پێ دێت لە کاتێکدا 3 منداڵی هاوبەشیان دەبێت, کاربین ژیانێکی هەژارانە و سەروشتی وەك هاوەاتیانی بازنەی هەڵبژاردنەکەی ژیا, ئەوکی پەرلەمانتار دەیتوانی قسە بکاو بکا و کرداری نەبێت , درێ درێ بکات , وەلێ نەیکرد, وایکرد ببێتە نموونە بە لەوە فەربوون.

کاربین (کاربینستا) نەك نەخشەی سیاسی و گفتوگۆ سیاسیەکان و پارسەنگی هێزەکانی لە بەریتانیا گۆڕی, بگرە ئەخلاقیشی گۆڕاندەوە بە سیاسەتکردن, لە کاتێکدا بەرژوازییە ڕەنگاو ڕەنگەکان چاوەڕوانی ئەوە بوون وەك مایکل فوتی هاوڕەی کە زۆر هاوبەشی لە نەوانیان هەیە لە بیرکردنەوەدا توشی تێکشکانی گەورە ببێت لە هەڵبژاردنەکەی 8ی یەنیدا, چاوەڕوان بوون بەرنامە چەپگرایەکەی بە هەڵبژاردن ببێتە درێژترین عەریزەی ئینتحاری سیاسی, چاوەڕوان بوون کارساتەکەی 9ی یەنی 1983 مایکل فوت دوبارە بێتەوە, کە 65 ساڵ بوو پارتی کرێکاران شکستی وای بەخۆوە نەبینی بوو, مای وەك تاتشەر

سەرکەوتوانە بەی دەرچێت لە هەبژاردنەکان و بەرنامە نەگریسە ئابوریەکەی وەك تاچەر جەجە بکات, وەلە کەربین کە ببوە ئومێدی دادپەروەری بە کرێکاران و یەکسانیخوازان و لاوان و پیران و هەژاران و پەنابەران و ئاشتیخوازان, بە ئەخلاقە شەشگەیەکانی خوونکەی پوچێ کردوەو سەرکەوتنی تەمار کردو ئەخلاقی بە سیاسەتکردن لە وەاتدا گەاندوە, لە بری ئووی 9,8% دەنگی پارتەکەی دابەزێت وەکو هەمان رۆژی 34 ساە لەموپش, کەچی 9,9% دەنگی پارتەکەی بەرز کردوە و روحی خستوە بەر سیاسەتکردن و عەدالەتخوازی لە بەریتانیای نا عەدالەتدا, دەیەیت مژوو لەردا پێچوانە بەتوە.

ئەم لەم سەردەم پەویستمان بە فەربوون لە ژیانی سادەیی کەربینەکان و مەخاکانە(سەرکی پشوی ئیکوادەر), راستە پەویستمان بە تیەری شەِگەانەی مارکسە, وەلە هەسوکەوتی رۆژانەی کەربینەکان و مەخیکاکان زیاتر خەك لە دەوری نوسین و رەبازو بەرنامەکەی مارکس کەدەکەنەوە, تەنانەت نەك شەوازی ژیانی مارکس, ئاخر خە ئەو پەیامنەری یەکسانییە نەك پەیامنەری ئاینی.
هەموو شتمان ئامادەیە بە بونەوە بە رابەری شەقام و سیاسەت لەم وەاتەدا, ئەزمونی خەباتکارانەی 5 دەیەی شەقام, بەرنامەی سەسیالستی بە بەەوبەرایەتیەکی ئابوری دادپەرەرانە, رسوا بوونی بەرژوازی کوردستان و نەمانی متمانە پێیان, …… تەنها کارەزمایەکی چەپگەرای کوردی وەك بیرنی ساندرزەك, کەربینەك, میلنشەنەك, سیریزاو پەدیمەس و لەلا و مەخیکایەك ماوە لە دەوری کەبینەوەو بەەت ئەم گوە لەرە سەما بکەن, خە لە رابردوودا نموونەی کوردی وامان زەر بەرهەم هەناوە.

کێ بەیار لە چارەنوسمان دەدا؟ … عەزیز ەهئووف

چۆن دەکرێ هەزگەلەك بەن بەیار لە چارەنوس و ئەستا و ئایندەمان بدەن؟ چۆن دەکرێت گەلەك برسی بکرێت و کەرامەتی بشکێت و دواجار داواشی لێ بکرێت بەشداری هەبژاردن و ەیفراندەم بکات، لەکاتەکدا

هەر خەشیان قفڕك لە دەرگای پارلەمان بدەن؟ کێشە بە ناشەرعی دەتوانێت ئەم ئازایەتیە بنوێنێت و کاتی هەڵبژاردن و ڕۆژی ڕیفراندەم دیاری بکات؟ هەموو ئەم ڕوقایمیە سیاسیە لەو بڕەنگیە کوشندەیەوە هاتووە کە کێمەگەی کوردی ئولفەتی گرتووە و نان و ژیانی لێسەندوینەتەوە و ئێستا لە بڕسەدایە کە چارەنوسی منداڵەکانیشمان دیاری بکات.
چەند ڕۆژێك پێش ئیستا هەموو گوێیان لەسەر گۆڕی کاك نەوشیروان دادەنا و ئەسەفیان بۆ مەرگی ئەم پیاوە دەخواست و ئێستاش لە فەراغی کاك نەوشیروانەدا فرسەت لە کێمەگەیەك دەهێنن و بە ئارەزووی خۆیان ساحەکەیان بۆ چۆڵ بووە دەیانەوێت چارەنوسی خەمان و منداڵەکانیشمان دیاری دەکەن و ئەم ئەزموونە بەرەو هەدەر دەبەن و لە قەیرانێکەوە بۆ قەیرانێکی تر دەمانگوازنەوە.

هیچ نەما زەوتی نەکەن، داهاتی ژێر زەوی و سەرزەوی، هیچ نەما نابووتی نەکەن، کێی کایەکانی کێمەگا و کێی دامەزراوەکان و کێی موقەدەساتی کێمەگەیان پێشێل کرد و ئێستاش بەناوی درێی ڕیفراندەمەوە دەیانەوێت شەرعیەت بەو هەموو خواری و خێچیە بدەن کە بیست و شەش ساڵە دروستیان کردووە و نە تەماشای ئاوێنە دەکەن و نە ئەزموون لە هێزەکانی ناوچەکە و نە دەرسێك لە مەرگی بەرپرسی یەکێك لە هێزە سیاسیەکانی کوردستان وەردەگرن.
ئێشتاش لە دیوەخانێکی سیاسیەوە، دیوەخانێك پلانی دنیای تێدا داڕێژراوە بۆ نابووتکرنی ئەم ئەزموونە و دادێشینی داهاتەکەی و قەرزارکردنی نەتەوەیەك لەسەر دەستی چەوتیەکانی ئاغاکانی نێو دیوەخانەکە هەر ڕۆژەی بە پاپێشتی دەوڵەتێکی بێگانە، ئێستاش بەم هەموو خوارو خێچیەوە بە درێی هەڵبژاردن و ڕیفراندەم و سەربەخێیی خەڵك و خێان و هەواداەکانیشیان سەرقاڵ دەکەن.

ئێستاش سیاسیە بەتاڵ و حەتاڵەکان و سەرکردەی ناشەرعی و ئەو حزبە بچوکانەی کە دەبوو لەمێژ بوایە دەڵابەی دوکانەکانیان دابخەن، ناتوانن ئایندە بۆ ئێمە دیاری بکەن. سەرکردەی نەخێش و قاچاخچی چەك و نەوت نە دەتوانن چارەنوسمان دیاری بکەن، نە هی ئەوەن ئایندەی میللەتەکیان پێ بسپێرین. لە ئێستاوە لەبەر هیچ نا لەبەر ئایندەی منداڵەکانمان دەبێت ئەم گاڵتەجاڕیە ت بکەینەوە و ناکرێت ناشرینیەکان و خیانەت و گرێبەستە نەوتیەکان و فرۆشتن و تاڵانکردنی نیشتمانمان بە هەڵبژاردن و ڕیفراندەم بیر بەرنەوە. ئیشی ئێمەیە هەریەك لای خێیەوە بە پێکەنینەکیش بێت دژ بەم گاڵتەجاڕیە بوەستێتەوە.

چەند فراگمەنتەک لە بارەی سەربەخۆیی و یەفراندەم: بۆچی ترس و گومانم هەیە؟

نەبەز سەمەد .....

بەر لە یەکەم جەنگی جیهانی، کورد لە میسۆپەتامیا ژیاوە، ئەوکات وەاتەک بە ناوی ئێراق بوونی نەبووە. بەنام دوای ئەوەی ئیمپریالیست و کۆلۆنیالیستە خرئاواییەکان دەن و دەژهەاتی ناڤین داگیردەکەن، کوردستان یان میسۆپەتامیاش داگیردەکەن. لە ماوەی یەکەم جەنگی جیهانیدا، بەریتانیا و فەرەنسا بە ئاگاداری ڕووسیا لە ساڵی ١٩١٦ەکەوتننامەی "سایکس- بیکۆ" واژۆ دەکەن بە دابەشکردنی خاکی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانی لە نێوان خۆیاندا. لەڕوە کوردستان بە چوار پارچە دابەشدەکرێ. کورد بەسەر چوار دەوڵەت_نەتەوەی پاشکۆلۆنیالیزم دابەشدەکرێ، بەڵێ هیچ جۆگەیەک بە کورد لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا نییە. لە ئەنجامدا، کورد دەبن بە کەمینەی چەوساوە لەو دەوڵەتانەدا. لەڕوە کوردان دەبن بە خەڵکانێکی بەدەوڵەت، بەجیهان و سەرەنجام بەماف.

– مەسعوود محەمەد لە چاوپێکەوتنێکی Ktv ساڵی ١٩٩٨ دەبارەی زیاتر لە ٢٠٠٠ ساڵە کورد لە دەرەوەی مەڕوودا دەژی. واتا کورد هەشتا نەهاتە-نێو-مەڕوو، نەهاتە-نێو-جیهانەوە. داخی کورد لە ئێراق تا هەنووکەش لە دەرەوەی مەڕوودا، لە دەرەوەی جیهاندا ناژی؟ بەڵێ کورد تا هەنووکەش لە دەرەوەی مەڕوو، لە دەرەوەی جیهاندا دەژی. چونکە کورد نەخشیی بیرچوونەوەی بوونی خۆی هەیە، بوونی خۆی بیرچێتەوە، بوونێکی سەربەخۆ، بوونێکی ئازاد، بوونێکی خۆیی و هەسانی نییە، بەڵکو بوونێکی داگیرکراوی هەیە و لە خۆی نامەبووە.

– کورد سروشتێکی خەڵکیانەی هەیە، بەڵێ دژە دەوڵەت، دامەزراوە، حوکمەانی و یەکگرتووییە، لە ئەنجامدا دژە سیاسەتە و سیاسەت نەزانە. لەبەرئەوەی کورد لە مەڕووی نوێ و هاوچەرخی خۆیدا هیچ ئیدیەکی بە سەربەخۆیی و دەوڵەت و دەوڵەتداری نەبووە و نییە.

ئاخر لەبەر سروشتە خۆکییەکەی، کورد شارستانی نییە، واتا کولتووری شاری نییە، سیاسەت و دەوڵەتداریش بەرهەمی شار و هەشی شارین. بەیە لە مێژووی نوێ و هاوچەرخی کورددا، شۆش یان بەرگریەکی ئاستەقینەیی نەتەوەیی کورد (واتا کورد وەک نەتەوە بە یەکگرتوویی) نابینین. ئەوەی هەبووە تاکو هەنووکەش پتر بەرگریەکی خۆکی، بنەماڵەیی و ناوچەیی بووە، هەر لە سەردەمی میرنشینەکانی بابان، سۆران، … هتد تاکو بنەماڵە و خێڵی بارزانییەکان تاکو حیزبە خۆکییەکانی ئێستا.

بە نموونە دەبینین دوای ئاپۆینی ١٩٩١ لە کورستانی ئێراق لەبەرئەوەی سەرکردایەتی سیاسی کورد لە شاخ هیچ ئیدیەکی بە دەوڵەتداری، حوکمڕانی و سەربەخۆیی نەبووە، بەیە نەک سوودی لە دامەزراوە و دەزگا بەجەماوەکانی حوکوومەتی ئێراقی لە کوردستان نەبینووە بەڵکو تاڵان و وێرانیشی کردووە، بەیە کورد موڵکی گشتی، موڵکی حکوومەت بەهی خۆی و گەلەکەی نازانێت، بەیە هەوایەتی بە تاڵانکردن و لەناوبردنیان دەدات. کورد لەبەرئەوەی هیچ ئیدیەکی بە حکومداری و دەوڵەتداری نەبوو، بەیە سەری لێشواببوو، نەی دەزانی چی بکات، تاکو دواتر لە سەر دەستکەوت و دەستاتەکان پێکنەهاتن و یەکێتی و پارتی جەنگی ناوخۆیان هەڵگیرساند، گەلەک ئاگەر بەئاگا بێت، سیاسییەک ئاگەر لە سیاسەت بزانێت، و سەرکردەیەک ئاگەر پێند لە مێژوو وەربگرێت و بزانێت سیاسەت بکات، چۆن دوای ئەوەی ئەو گەلە ئەنفال و جینەساید دەکرێت، دوای ئەوەی هەوەی لەناوبردنی دەدرێت، خۆی دەکەوێتە شۆی ناوخۆ و خۆی شۆی خۆی دەکات و خۆی خۆی لەناودەبات. کورد لە مێژووی نوێ و هاوچەرخدا چەندین جار دەرفەتی سەربەخۆیی و بوونە دەوڵەتی بە هەخساوە بەڵام لەبەرئەوەی لە سیاسەت نازانێت و لە دەوڵەتداری نازانێت، ناتوانێ سەربەخۆ بێت و نازانێ سیاسەت بکات، هەموو هەڵکانی لەدەست داوە. لە ڕووی سیاسییەوە، کورد نەی توانیوە لە هەگەی ئەنفالەوە بێتە نەو جیهانی سیاسەتەوە، نەی توانیوە دەوڵەتی خۆی دابمەزرێنێت، نەی توانیوە لەژێر دەستەیی ڕزگاری ببێت، نەی توانیوە لەم هەگەیەوە بێتە-نەو-مێژوو، بێتە-نەو-جیهان. کورد سروشتەکی کێلەیی هەیە و خووی پێوە گرتووە، ناتوانێ دەخی قوربانی و گرێی خەباتکەمزانی تێپەڕێنێت. بەیە ناتوانێ هەنگاو بنێت و هەبستەوە و خۆی دروست بکاتەوە. کورد نازانێت سیاسەت بکات، نازانێت لەبی بکات، دیپلەماسی نازانێت، لە حوکمڕانی و دەوڵەتداری نازانێت، … هتد.

– کورد هەشتا نەبووە بە کەمەگەیەکی شارستان، هەشتا نەبووە بە

نەتەوە، تەنانەت ئەنفالکردن و جینۆسایدکردنکەشی نەیتوانی و نەبووە هۆی ئەوەی بیکات بە نەتەوە و وەک نەتەوە ببڕتە خاوەن یادەوەری هاوبەش و کۆئاگایی هاوبەش، نەیتوانی یەکێز و یەکگرتووی بکات. کورد نازانێت لەناوخۆدا چۆن مامەڵە لەگەڵ خۆیدا بکات، لەبەرئەوەی خۆی ناناسێت، کورد نازانێت مامەڵە لەگەڵ ئەوی دی و دژەوەی خۆی بکات، لەبەرئەوەی نایاننناسێت. تەنانەت کورد دوای دابەشکردنی بەسەر چوار دەوڵەت_نەتەوەی پاشکۆلەنیال، بووە بە ژێردەستە و ئامرازی ئەم دەوڵەتانە و لە دژی یەکدی بەکارهێنراون و شەڕی یەکدیان کردووە.

شارستانیەتی کورد واتا کشتکاری و ژیانی جووتیاری و لادێ. کولتووری کوردی لە بنەڕەتەوە جووتیاری، کشتکاری و خەڵکییە. بۆیە جۆهەر، سروشت، بوونی و ئینتەلێژیی کورد لەنێو ژیانی جووتیاری و کشتکارییدا خۆی دیاردەخات. کاولکردن و ڕووخاندنی گوندەکان و ناگواستنی گوندنشینە کوردەکان بۆ نێو کامپەکانی کەرکووکی بازار لەلایەن بەعسەوە، هەرش و لەدانێ لە جۆهەر، بوون و ئینتەلێگیی کورد. لە کوردستانی ئێراق پێش ئەنفال مرۆڤی کورد لە گوندەکان، لەنێو ژیانی جووتیاری و کشتکاریدا مامەڵەکی بەرزی هەبوو. مرۆڤێک بوو بەرهەمهێن، پشتی بەخۆی دەبەست، سەربەخۆ بوو، چالاک بوو، دەستی سروشت و ژینگە بوو، ژیندەست بوو، پەیوەندی لەگەڵ ئاژەڵان باش بوو، لەنێو خۆیدا پەیوەندی نێو مرۆڤی باش بوو، پەیوەندی نێوان ژن و پیاو باش بوو، شانبەشان لە کێڵگەدا ئیشیان دەکرد. مرۆڤێک بوو بەرگەی سەختییەکانی سروشتی ژیانی لادێ و سەختییەکانی نێو چیاکانی کوردستانی دەگرت، چیاکانی بۆ تاکە هاوڕێی خۆی دادەنا، وەک چیاکان خۆڕاگر بوو. مرۆڤێک بوو بەرگریکار و ئازادیخواز. بەرامبەر مرۆڤی کورد لەنێو کامپەکانی بەعس سروشتی دگۆڕێ، مامەڵەی دادەزنێ، توشی شکست دەبێت.

لە دوای ئەنفال لە سەردەمی دەسەڵاتی حیزبی کوردی، مرۆڤی کورد پتر و پتر مامەڵەی دادەزنێ و شکست دەهێنێت و لەمرۆڤبوون دەخرێت، بۆیە دەبێ بە مرۆڤێکی مشەخۆر، بێکارهێنەر، ناچالاک، سست، پشت بە ئەوانی دی بەستوو، خۆبەکەمزان، باوەڕبەخۆنەبوو، خۆشباوەڕ، ژینگەتێکدەر، سروشتێکدەر، پڕ لە ڕک و کینە، دڕوونەخۆش، ڕکی لە خۆبوو، ڕکی لە ئەوانی دیکەیە، ڕکی لە ژینگە و سروشتە، دژە ژیانە، دژە جوانییە، بێچێژە، گەندەڵە، بەدخووە، پەیوەندی نەویەکی و پەیوەندی خزانی تێکچووە، پەیوەندی ژن و پیاو ناتەندروستە، و ژنکوژی لە بڕوادایە.
– دوای ڕاپەڕین، لە سەردەمی دەسەڵاتی حیزبی کوردی یەکێتی و

پارتی، هێندەی تر مەالی کورد و کەستی مرۆڤی کورد تێکدەشکێت، شەڕی ناوخۆ خراپترین کاریگەری دەبێ لەسەر سروشتی مرۆڤی کورد، بە جۆرێک ئەوەی بەعس نەی توانی بیکات ئەوان وەک لاساییکەرەوەی بەعس، وەک شاگردی بەعس وەک دوو حیزبی تەتالیتار بیان تەواوکرد.

کورد وەک قوربانی لە خەی دەوانێ، ئەو قوربانی بوونەشی پیرۆزکردووە، بە جۆرێک لەو دەخی قوربانیبوونە دەربازی ببێت. کورد وەها لە قوربانی تێگەیشتووە کە توانستی تێپەاندنی دەخی قوربانیبوونەکەی خەی نییە، واتا پاش بەقوربانی بوون، مرۆڤی بە قوربانی بوو جارێکی دی توانستی هەسانەوەی نییە. واتا قوربانی توانستی هەبژاردن و کردارنواندنی نەماوە، بۆئیرادەکراوە، بۆیە بووە بە کەیلە. بەام لە استیدا، ئەم تێگەیشتنە هەیە، چونکە قوربانی نێک هەر توانستی هەسانەوەی هەیە تەنانەت دەتوانێ بەشەویەکی زۆر بەهێزتر بێتەوە نەو مژوو و دەخی قوربانیبوون تێبپەڕێنێ و هەبستێتەوە و توانستی هەبژاردن و کردارنواندنی سەربەخۆی بە بگەێتەوە. دەخی جوولەکە دوای هەکەست دیارترین نموونەیە بۆ ئەمە و بەگەیەکی ووە. بەام کورد هەشتا دەخی قوربانیبوونی تەنپەاندووە. بۆیە تاکو ئەستاش وەکو کەیلە ماوەتەوە، ئاخر ئەو دەخی قوربانیبوونە وەهای لێدەکا پاساوی ئەوەی پێدەدا کە خەی نەبێت، سەربەخۆ نەبێت، و بە کەیلەیی بمێنێتەوە و دەی بەم کەیلەبوونەی خۆش بێت و چێژی لە وەربگرێت. کورد تاکو ئەستاش بە تراژیدیا، جینسایەد و هۆڕندەکانییەوە وەک ئەنفال دەتلێتەوە و گینگڵ دەدات! ئەنفال دەرفەتێک بوو بە هەسانەوەی کورد و زگاربوونی لە دەخی قوربانیبوون و کەیلەیی، بەام کورد نەیتوانیوە ئەم دەرفەتە بەکاربهێنێ و سوودی لەوەربگرێت، بۆیە کورد لەمەدا شکست و نوشوستی هێناوە.

– جیهانی کوردی پڕ لە کەشە و قەیرانە، بەکورتی و بە کوردی "کوردە بەڕە دەردی زۆرە". بەەام ئەوەی کەشەکە قووڵتر دەکاتەوە ئەوەیە کورد لە کەشە و قەیرانەکانییەوە فێرنابێت، خەی پێ بەهێز و خەاگر ناکات، پرسیاری لەلا دروست ناکات، بەەکو کورد بە کەشەکانییەوە دەتلێتەوە. سایکەلۆژیای کورد وایە، بەبێ کەشە و قەیران ناتوانێ بژی، ئاخر لەم هەگەیەوە خەی ئازار دەدا و لێنەو کەشەکانی دەتلێتەوە و خەی لە دەخی کەیلایەتی و قوربانی بووندا دەهێنێتەوە، چونکە کورد ناتوانێت ئازاد و سەربەخۆ بێت، لەبەر ئەوەی بۆئیرادەکراوە، بۆیە وەک کەیلە هەسوکەوت دەکات و پەیستی بە سەروەرێکە بەەوەی ببات و ئاستەی بکات و کەنتەڕەی بکات. بۆیە دەبینین

سەرکردەکانی کورد لە ئێراق دەبێ لە ئێنقەرە و تارانەوە فەرمانیان بۆ بێت، ئەوجا کردارەکانن و دەئاخڤن.

– دوو هێز، دوو حیزب (یەکێتی و پارتی) بانگەشەی یەفراندەم و سەربەخۆیی دەکەن، کە هیچ ئایدیایەک، هیچ تێگەیشتنێکیان بە دەوڵەت نییە، ئەمە نازانین ئەوان چ جۆرە دەوڵەتێکمان بۆ دروست دەکەن؟ دوو حیزب کە مێژووێکی زۆر ناشرینیان هەیە، شتی ناوخۆیان کردووە، خیانەتیان کردووە، سوپای داگیرکەریان هێناوەتە سەر کوردستان، لە ئێنقەرە و تارانەوە بەیارییان بە دەدرێت، کەمەگەی کوردیان بەحیزبی کردووە، مرۆڤی کوردیان لە مرۆڤبوون خستوە، هەزمەندی و شکۆی مرۆڤی کوردیان لەکەدار کردووە، جاش و مستەشارەکانی بەعسیان داهێناوە، لەنێو گەندەڵیدا نوقم بوونە، هەرچی سەروەت و سامانی ئەم هەرێمە هەیە قەرخیان کردووە، کوشتن و تیرۆری ڕۆژنامەنووسان، نووسەرانیان کردووە، سەرکەکانیان تا مردن هەر سەرکەن، دەزگای پاراستن و زانیاریان هەیە، چەک و سوپایان قەرخکردووە، ئابووریان قەرخکردووە، ڕاگەیاندن و میدیاکانیان قەرخکردووە، وەک دوو حیزب، کە هیچ ئایدیایەکیان بە سەربەخۆیی، حوکوومەانی و دەوڵەتداری نەبووە و نییە، بەڵە بوونەتە لاساییکەرەوە و جێبەجێکاری ئەجێندای داگیرکەران، بە یەکێتی و پارتی بەعس مەدلەل، بەڵە ئەوانیش پێن لە توخمی تۆتالیتاری. ئەمانە گومان و ترس لە لای من دروست دەکەن، کە ئەگەر بەڕاستیشیان بێت دەوڵەت دروست دەکەن، دەوڵەتێکی تۆتالیتاری هاوشێوەی بەعس دروست دەکەن، هاوشێوەی ئەسەد، قەزافی، موبارەک، ئەردەگان … چونکە ئەوانە مەدلەلکانی حیزبی کوردین بە حوکوومەانی.

لە هەرێمی کوردستان ماوەی پتر لە ٢٥ ساڵە لەژێر دەستی دەسەاتی حیزبی کوردی، ئەم هەموو نەهامەتییە هەیە: بەمووچەیی، برسیکردن، بێئاوی، بێکارەبایی، گەندەڵی، کوشتن، تەرکردن … هتد، ئەمانە پێش بوون بە دەوڵەت ئەمە مێژووەکەیان بێت، دوای بوون بە دەوڵەت دەبێ چی بکەن؟
لە کۆتاییدا، کورد گەرەکە سەرلەنوێ پێوەندییەکانی خێی ڕێکبخاتەوە، پێوەندی تاکەکان لەگەڵ یەکدی، پێوەندی نەومرۆڤی، پێوەندی خێزانەکان، پێوەندی کەمەگە و تاک، پێوەندی تاکی کورد بە خێیەوە، بە سروشتەوە، بە ئاژەڵەوە، بە دەوروبەرێوە. بە ئەوەی لەم نامەیی و سەرلەشێوانەی دەربازی ببێت. ئەوجا دەتوانێت سەربەخۆ بێت و داوای سەربەخۆیی بکات.

کەشی شانۆی کوردی ئەکتەر یا دەرهێنەر؟... حەیدەر عەبدولڕەحمان

لە شانۆی کوردی دا ناتوانین نکۆی لێوەدا بکەین کە کەشی ئەکتەرو کەشی دەرهێنەر دوو کەشی ریشەیین، سەرباری دیان کەشی دیکەی بواری پسپۆری لە تەکنیك و کاری هونەریی و سینەگرافی، بەڵام هەر یەکیان بە ڕێژەیەکی جیاواز لە یەکتر، بەڵام ئەگەر بپرسین کامیان لێوی دیکەیان لە پشتڕە بە شانۆ، ئەوە دیارە کە کاری شانۆیی کارەکی هەمە هەنگیەو هەموو پەکهاتەکانی لە ڕێچەکدا تەواوکاری یەکترن بەڵام دەرهێنەر لە پشۆی هەموو ئەوانی دیکەدا دەبینین ،چونکە دەرهێنەر پشۆنگی کارو بونیاتنەرو و بزوێنەری بنەڕەتی دروست بوونی نمایشی شانۆیە.
ئەکتەریش هەرچەندی پە لە بەهرە بێت بە بە دەرهێنەر دروست نابێت وەك دەرهێنەریش بە بە ئەکتەری بە توانا ناتوانێت گوتاری هونەریی خۆیت پە بگەیەنێت چەند ئەوەندەی بە دەسەڵات بێت ،ئەوەتا دەرهێنەرە ناوداڕکان هەمیشە پەنا بە ئەو ئەکتەرە بە توانستانە دەبەن کە لە فەزای سینەگرافیایەکی سیحراوی و شانۆ پە دەکەن لە داهێنانی جوان بە سرنج راکێشانی بینەرو نغرۆبوونی لە نیو فانتازیای نواندندا .
زۆر جاران درکمان بەوە کردووە کە دەرهێنەرکی بە توناو خاوەن ئەزموون چەن بە هەی ئەکتەرکی بە توانا شکستی خواردووە، یا بە پێچەوانەشەوە هەندە ئەکتەری بە توانا لەژێر دکتاتۆریەتی هەندە دەرهێنەری لاوازدا توانستکانیان تواوەتەوە و فشەلیان هێناوە ، کەواتە نمایشی سەرکەوتوو لە سەنگەو دەسەلاچت و فانتازیای هەردوو توانادا بەرجەستە دەبە ڕەنگە دەرهێنەر لە ڕەحمی ئەکتەرەوە دروست نابێت و هەرگیزیش وەك ئەکتەر نەچوبێتە سەر شان بەڵام ئەو بەهرەو زانست و مەعریفەییەی هەیەتی ئەو دەسەاتەی دەداتە کە کەبتوانێت بە تەوانینی خۆیەوە ئەکتەر بەڵێوە ببات ، یا دروستی بکات .

لە ڕابووردووەدا دەرهێنرانی ئەمە بە پەروەردە کردن و ئامادە کردنی ئەکتەر تەنها ئەکتەریان فێری نواندن کردووە و ئەو ئامرازە

زانستییە شانۆییانەیان بە دەستەوە نەبووە کە خەستەکانی ئەکتەری تێدا فێراهەم بکەن لە رووی جەستەیی و دەنگ و ئیلقاوئێداو هونەرەکانی دیکەی ئەکتەرەوە .. بۆیە دەستپاچە بوونە لە دروست کردنی ئەکتەری هاوچاخی ئەکادیمی لە رێگەی لابورو وەرك شێپ و راهێنانی جەستەیی بەردەوام، ئەم فەرمە تەقلیدییە هەر تەنها بە زەرینەی ئەکتەرەکانی ئەمەدا وەنەنووساوە ، بگرە دەرهێنەرەکانیشمان ، بە دەر لە ژمارەیەکیان نەبێت کە دەرچووی ئەکادیمیای شانۆیی بەغدا بوونە و شانۆی کوردی پشتی پێ بەستوون ، نەبوونەتە ئەو دەرهێنەرە پڕفیشنالانە کە توانای دروست کردنی ئەکتەریان بووبێت بە شێوەیەکی زانستی .

تا دوای راپەڕین هیچ ئەکادیمیایەکی شانۆیی لە کوردستاندا نەبووە بە گشتی پەدانی شانۆی کوردی لە رووی فەرم و شێوەدا، ئەوانەش کە لە بەغدا دەردەچوون ژمارەیان بە پێنجی دەست ژمارەدراون، بۆیە ئەو کاریگەرییە بنەڕەتییان بە سەر گۆڕینی توخمە ئەرگانیکییەکانی شانۆ نەبووە،سەرچاوەی کارکردنیان تەنها ئەو تێپە شانۆییانە بووە کە ئارەزووماندانی شانۆ لە دەوریدا گردبوونەتەوە
دەرهێنەرانی ئەمە چونکە دوور بوونە لە شانۆی جیهانیی و بە ئاگا بوونە لە پێشکەوتنەکانی شانۆ فەرمە نوێ ی و ستایلە هاوچاخەکانی ،هەمیشە دوورە پەرێز بوونە لەو پێشکەوتنە و تەنیا پشتییان بە ئەزموونە ناوخۆییەکانەوە بەستووە کە نیان توانیووە ئیزافەی نوێ ببەخشن و مەودای تێوانینی ئەو دەرهێنەرانە پڕە پە بدەن .

دەرهێنەر کاتێك دەتوانێت ئیزافە دروست کات کە توانی بڕ لە دروست کردنی نمایش ، خۆی دروست بکات،ئاشنا بە ئەزموونی نوێ ی جیهانیی بێت و چەندین وەرك شێپی بینیبێت ، لە خوێندنی ئەکادیمی پێشکەوتووی خۆیدا فێری وەزیفەی دەرهێنان و چۆنیەتی دروست کردنی ئەکتەرو ئامادەکاری نمایشی شانۆیی بێت ، کاتێك دەیەوێت شانۆگەرییەکی چیخۆف ئامادە بکات ،بزانێت ستایلەکانی چیخۆف چۆن و چیخۆف چ جودایییەکی هەیە لە گەڵ مایرهۆلد و برێخت و ستانسلافسکی و ئەوانی تر،ئەگەر نا گوناهە دەرهێنەرێك کار لە شکسپیر بکات و نەزانێ تایبەتمەندییەتی شکسپیر چیە و لە ژیانیشیدا شانۆگەرییەکی شکسپیریشی نەدیبێ ، ئایا ئەکتەرێکی کورد ئەگەر دەرهێنەرەکەی ئاشنا بە شکسپیر نەبوو بێت چۆن دەتوانێت لە شکسپیر بگات و کاراکتەرێکی وەك ئۆتێللۆ بەرجەست بکات ، کە کاتی خۆی (لەرانس ئۆلیڤیا) لە لابورە شانۆییەکانی بەریتانیا تەنها لە تەنی دەنگ و ئیلقای دەنگی ئەوکاراکتەرەی شکسپیر بە ماوەی شەش مانگ خوێندوویەتی

بەیە ئەو دەرهێنەرانەی خاوەنی ئەوئەزموونە سادەو تەقلیدیەی چارەگە سەدیەك پێش ئێستان و لە جیهانیی نوێ ی شانەدا دابەاون،لە دەسەاتی ئەواندا نیە بتوانن بە ریتمی ئەو سەردەمە نوێیەی شانەبەن .

سەردەمی ئەمەش وەك رابووردوو وەچەی نوێ ی خۆی پێیە ، لەوانەی کە هوشیارانە تر لە هەلو مەرجی رابووردوو دەتوانن هەسوکەوت لە گەڵ شانەدا بکەن و فەرهەنگی نوێ بە شانە ببەخشن ، هەرچەند من دڵنیام کە هەر تەنها ئەکادیمیا شانەییەکان سەرچاوە نین بە ئەو گەڵانکاریە ، ئەوانیش ئێستاکە بە گشتی دووچاری قەیرانی ئەو مامەستا شانەکارانەن کە دەسەاتی پەگیاندنی قوتابیە ئەکادیمییەکانیان هەبەت ،ئەو مامەستایانەی بە مامەستای شانە ناوزەد کراون،کەچی دەسەاتی خە پەگیاندنی خیان نیە نەك قوتابیەکانیان،تەنیا چەند مامەستایەك نەبەت کە ژمارەیەك لەو قوتابیە بەهرەمەندانەیان لە بواری دەرهێنان و ئەکتەری دا جێش داوەو ئامادەکارییەکی تەندروستیان بە کراوە،بەام دامەزراوە ئەکادیمییەکان هەر بەوەندە ناتوانن دەرهێنەرو ئەکتەر بە شانە دروست بکەن،ئەگەر ئەو قوتابیە بەهرەمەندانە ئاشنا بە ئەزموونی نوێ نەکەن،وەك چەن قوتابیانی بەشی ئەمانی و تورکی قەناغی چوار کە سەانە دەنەردرێنە دەرەوەیەات بە فەر بوون،بەهەمان شێوەش ئەو قوتابیە شانەکارانە ڕەوانەی ئەوروپا بکرێن بە بینینی خولی راهێنان و وەرگ شێپی زانستی و بینینی بەرهەمی بیانی ، یاخود ئەو دەرهێنەرو راهێنەرە جیهانیانە بانگهێشتی کوردستان بکرێن بە ئەوەی ئەو قوتابیانە لە ئەزموونی نوێ ی پراکتیکی شانە بە تایبەت لە ڕووی ئامادەکردنی جەستەو فیزیکی جەستەو دەنگ و ئیلقاو نواندنەوە..

نەك هەر قوتابیەکان بگرە مامەستایانی شانە زەتر پەویستییان بە دەوەمەند کردنی ئەزموون هەیە ، بەیە وا دەخوازە کە لە چوارچیوەی پەیوەندییە ئەکادیمیە نەو دەوەتیەکان ڕەوانەی دەرەوە بکرێن و لە وەاتە پەشکەوتووەکانی شانەدا خوەندنی خیان پەرە پە بدەن ، وەك چەن لە هەشتاکاندا د. سەلاح قەسەب مامەستای ئەکادیمیای شانەیی لەکاتی خوەندنیدا لە یوگسلافیا شانەیی (وەنێ) ی گواستەوە ئێراق .

هەروەها دەکرێت ئەکادیمیا شانەییەکانی ئەمە سوود لە ئەزموونیی جیهانیی کەسانی پسپەری وەك د. فازە جاف ، نیگارحەسیب قەرەداغی ،شەماە عومەر ، دیار عومه ر ببینن بە سازدانی وەرك شێپ و دروست کردنی لابوور لە کوردستاندا ، وەك چەن ئەو زاتانە ئێستاکە بە

بەردەوامی ئەو وەرگ شۆپانە لە وەاتانی جیهان ساز دەکەن ، بە هەمان شێوەش کوردستان سوود لە ئەزموونی ئەو پسپۆرانە وەربگرێ .

دەکرێ لە سەر ئاستی تاك ئاماژە بەوە بدەین کە لەو ماوەیەدا هەندێ لە دەرهێنەرە لاوەکانمان هەوڵی دروست کردنی روخساری نوێیان داوە و چەندین ئەکتەری کوەوکچیان بە توانستەکی ئەرێنیانە هێناوەتە سەرشانو بەو نمایش و فەرمانی لە سەر شانەدا بەرجەستەیان کردووە ، دەسەاتی لەهاتووانی ئەو دەرهێنەرە لاوانە سەلمێنراوە لە رووی دروست کردنی ئەکتەرەوە ، ئەودەرهێنەرانە پێیان وایە کە هەندێ ئەکتەری سواوی لە قالب دراو ، ناتوانن بە جێستەو ئەدا گوتاری دەرهێنەرکان لە سەرشانەدا بگەینن بینەر ..بۆیە ئەکتەر لە کەرەستە خاوەکانی جێستە دروست دەکەن و بەو شێوەیش تەوزیفی دەکەن کە ئەوان دەیانەوێت ، لە هەمان کاتیشدا ئەو دەرهێنەرانە جگە لە پشکێش کردنی نمایشکی شانۆیی ئەرکەکی قورسترو سەخت و دژوارتر دەگرنە ئەستۆی خۆیان کە ئەویش دروست کردنی ئەکتەری نوێ و روخساری نوێیە .. دەشیسەلمێنن کە ئەمە دەسەاتی گەینی خوێنی شانۆی کوردیمان هەیە

هەبژاردنەکانی بەریتانیا و سەرئەنجامی گرنگ !… هیوا ئەحمەد

لوتشکانی تەریزامای و بەرێی ەاست

تیریزا مای سەرەک وەزیرانی بەریتانیا و سەرکی پارتی کەنسەرڤەتیڤ وەک نوێنەری بەرێی ەاستی بەرژوازی بەریتانیا بە لوتبەرزییەوە وادەی هەبژاردنی گشتی پێشوەختەی، بە ٨ ی ئەم مانگە کە دوێنێ بوو، دیاریکرد تا ببێتە مارگرێت تاتشەری(ژنە ئاسنینەکەی بەرژوازی) دوەم بە سەرجەم بەرێی ەاستی بەرژوازی. ئەم بیارو نەخشەیشی بە ئەو ئامانجە بوو کە لە ڕێگەی هەبژاردنی پێشوەختەوە سەرجەم بەرژوازی و کەمەگەی بەریتانیا بهێنێتە پشتی خۆی بە بردنە پێشەوە و بۆئەنجامگیاندنی سیاسیەتە ەاستەویەکانی لە پێیوەند بە کێشە ناوخۆیی ئابووری و سیاسی و کەمەایەتی و خزمەتگوزاریەکان و

ئەنجامدانی سیاسەتکانی بڕی ئاست لە پرسی گفتوگۆکردن لەگەڵ یەکێتی ئەورووپا سەبارەت بە پێسەی هاتنەدەرەوەی بەریتانیا لەو یەکیەتیە ئابووری و سیاسیە. هەروەک خۆی لە کەمپینی هەڵبژاردنکانی پارتکەیدا بانگەشەی بۆ دەکرد دەیویست ببێتە سەرکردەی "بەهێز و ئاوەستاو" و هەڵبژێردراو و براوەی زەرینەی هەڵهای کورسیکانی پەرلەمانی بەریتانیا. بەڵام نەک هەر زەربەی کورسیکانی پەرلەمانی بەبەراورد بە هەڵبژاردنکانی پێشتر بەدەستنەهێنا بەڵکو ژمارەیکی زۆر لە کورسیکانی لەدەستداو ئەنجامی دوونەیی هەڵبژاردنکان کارەساتێکی گەورە بوو بۆ خودی خۆی وپارتکەی و لە براوەی هەڵهاوە بوو بە براوەی لاوازی پەرلەمان. نەک هەر ئەوە بەڵکو بەهۆی ئەم ئەنجامە نەخوازراوە وە بۆ پارتکەی، ئێستا خودی مانەوەی تیریزامای لە پێستی سەرکی پارتی کۆنسەرڤەتیف و سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا چەتە ژێر پرسیارەوە و داوای دەستلەکارکێشانەوەی دەکرێت نەک هەر لەدەرەوەی پارتی کۆنسەرڤەتیڤدا بەڵکو لەناو خودی پارتکەی خۆیدا دەنگەکان بەدژیدا زیاتر بەرزدەبنەوە.

ئەنجامە چاوەڕوانکراوەکانی هەڵبژاردنکانی پێشوەختە بۆ تیریزامای و پارتی کۆنسەرڤەتیف و سەرجەم بڕی ئاستی بڕژوازی ئەوەندەی تر بڕژوازی ئەم وڵاتەو بڕی ئاستی توشی بۆئاسەیی و سەرگێژە و ناجێگیری دەکات لە هێوی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە، بەتایبەتیش لەپێیوەند بە ئایندەی پەرلەمانی هەڵواسراو و دروستکردنی حکومەتکی هاوپەیمانی و گفتوگۆکان سەبارت بە هاتنەدەروە لە یەکێتی ئەورووپا کە ئەمش بەخۆی کاریگەریکی گەورەی خراپ ونەگەتیڤی دەبێت لەسەر باری ئابووری و کۆمەڵایەتی ئەم وڵاتە و قیرانکان ئەوەندەی ترقوڵتر وتوندتر دەکاتەوە.

شکستێکی تری ڕاسیسم و فاشیزم

ئەنجامێکی گرنگی تری هەڵبژاردنی پێشوەختە سەینەوە و ڕاماڵینی پارتی سەربەخۆی بەریتانیا بوو، کە پارتێکی ڕاسیست و فاشیست و دوژمنێکی سەرسەختی پەنابەرو کۆچبەرو بێگانەکانە و باڵی ڕاستی توندەڕەوی جیابوونەوە لە پارتی کۆنسەرڤەتیڤە. ئەم پارتە ڕاسیست وفاشیستە کە لایەنگری سەرسەختی هاتنەدەرەوەی بەریتانیا لە یەکێتی ئەورووپا بون و بەهۆی گۆشکردنی تۆوزمی ڕاسیستیەوە لەم ساڵانەی دوایدا هەژمون و ژمارەی کورسیکانیان لە پەرلەماندا تا ڕادەیکی بەرچاو زیادی کردبوو, لەم هەڵبژاردنە پێشوەختەدا سەرجەم کورسیکانیان لەناو پەرلەماندا لەدەستدا و یەک شکستی گەورەی سیاسی و کۆمەڵایەتی بوو بۆ ئەم هێوتە ڕاسیست و فاشیست و دژی

پەنابەرییە بەگشتی لەسەر ئاستی کۆمەڵگا.

خواستی زیاتری کۆمەڵگە بۆ چەپ

ئاکامەکی گرنگی تری ئەم هەڵبژاردنە پشوختەیە نیشاندەری خواستی زیاتری کۆمەڵگە بوو بۆ چەپ. ئەمەش بۆ زیادکردنی بەرچاوی ژمارەی کورسیەکانی پارتی کریکاران (لەیبەر) بوو بۆ پەرلەمان، هەکاری ئەمەش خودی جەرمی کۆربن سەرەکی پارتی کرێکاران بوو وەک کەسێکی چەپ و نوێنەری باڵی چەپی ناو پارتی کرێکاران کە خودی تێزامای و باڵی ڕاستی بەرژوازی و خودی باڵی ڕاستی ناو پارتی کرێکاران گرێویان لەسەر هەوەدان بۆ شکستپێهێنانی دەکرد و بۆ چەپی تونددەو کاتبەسەرچوو ناویان دەبرد. بەڵام سەرەای هەموو ئەم فشارانە لە ناوخۆی پارتەکەی و دەروێدا جەرمی کۆربن هێژ بەرژ خۆشویستر دەبوو، لایەنگرانی لە ئاستێکی بەرچاودا ژمارەیان زیادی دەکرد بەتایبەت لە ناوتوێژی گەنجاندا. بە تایبەتیش دوای بەاوکردنەوەی مانیفێستی پارتی کرێکاران بۆ هەڵبژاردنەکان کە بانگەسەرەکێیەکانی بریتی بون لە زیادکردنی باج لەسەر سەرمایەداران، بۆ نیشتیمانیکردنی هێڵەکانی شەمەندەفەرو گواستنەوە، پاراستنی کەرتی تەندروستی لە بەتایبەتیکردن، باشکردنی خزمەتگوزاریەکۆمەایەتیەکان و بەرزکردنەوەی ئاستی کرێی کارکردن و هتد. هەرچەندە ئەم خواستانە لە بەرنامەیەکی ڕیفەرمخوازانە تەناپەڵن بەڵام بۆ ئەمڕەی دەسەاتی باڵی ڕاستی بەرژوازی بۆ خواستی چەپی تونڕە و بۆئەژماردکرێن و بەخێکی دەناسنرێن. ئەم ئاڵوگۆڕە نیشاندەری ئاوێیە کە چەندە کۆمەڵگە و جەماوەری خەڵکی بەشمەینەت و ئازادیخواز پشتیوانی بە بزوتنەوەیەکی چەپ هەیە و زەمینەکانی هاوهەنانی جەماوەر بەرەو بزوتنەوەیەکی چەپ فەراهەم و لە ئارادایە بەمەرجێک بزوتنەوەیەکی چەپی کۆمەایەتی و مەیدانی و جدی وەکەلی بە بەرنامەیەکی پراتیکی ڕۆشن و نوێ و دژە سەرمایەداریەوە لەمەیدان و لە ڕیزی پشتوەی ململانێکاندا بێت.

هیوا ئەحمەد
۹/٦/۲۰۱۷

ژەهرەکان …السموم … toxins –.. poisons : …د.ناجح گوڕپی

کورتە:
ژەهرەکان بابەتێکی زانستیە بەکورتی باس لە وشەی ژەهر و پیناسەی ژەهر و ژەهراوی بون و جۆرەکانی ژەهر دەکات، لەم نوسینەدا باس لە میکانزم و چۆنیەتی کارکردنی ژەهرەکان نەکراوە لەسەر جۆستەی مرۆڤو گیانلەبەران یان لەسەر ژینگە هەروەها باس لە چارەسەرو خۆپاراستن نیە ،ئەوانەدەگرین بە نوسینەکی تر.
ژەهر (toxin) : مادەیەکی " زەهراویە " لە ناو خانەی زیندو یان بونەورە زیندوەکاندا دروست دەبێت وەک بەکتریا،کەو، درەخت ، یان لەسەرچاوەیەکی کیمیایەوە دروست دەبی، ژەهرەکان گرنگیەکی بچوکن پێکهاتەی (چەوری یان پڕتینیان) هەیە دەبنە هۆی نەخۆشی لەئەنجامی بەرکەوتن یان هەڵمژینی لەلایەن جۆستەوە دواتر کارلێکیان لەگەڵ ئەنزیمەکان و پڕشوازی کەرەکان لەخانەکانی لەشدا، یان دەکرێ بوترێ ئەو مادانەن کە دەبنە هۆی نەخۆشی و تێکدانی کارو زیندەچالاکی لەش، ژەهرەکان کاریگەریان جیاوازە لەسەر جۆستەی مرۆڤو گیانلەبەرەکان، هەیانە کەمە وەک پڕسودانی هەنگ،هەشیانە کوشندەیە وەک زەهری بوتلینیوم،هەندێ ژەهریش کاریگەریو توانایی چەندجارەی (چەکی کیمیایی دەمارێ)،زانای زەهر زانی "باراسیلسس1493-1541) دەڵێ هەموشتێک زەهراویە ،تەنها جرعەکەی ناژەهراوی بونی دیاری دەکات.

وشەی (زەهر toxin) لەروی زمانەوانیەوە:

بەداخەوە لەزمانی کوردیدا تەنها وشەی" ژەهر-زەهر" مان هەیە بەڵام لە زمانەکانی تردا وەک ئینگلیزیو عەرەبی چەند وشەیەکی تر هەیە هەمان مانای هەیەو بەپێی جۆری سەرچاوەی ژەهرەکانو کاریگەریەکانی لەسەر خانەخوێکە یان ژەهرە دروستکراوەکان ،بە نمونە بەعەرەبی "ذیفان toxin " بەو ژەهرانە دەوترێت کە بەکتریا،درەخت،ئاژەڵەکان بەرهەمی دەهێنن ، یان ئەو ژەهرەی کە مار بە پاریزگاریو بەرگری لەخۆ دەیکاتە ناو گیانەوەرەکی تر پێ دەوترێت "زعاف السم venom).
ژەهر جیادەکرێنەوە لە هەکارە کیمیایەکان کە ژەهراوین ئەویش لە ڕگای چەنیەتی دروستکردنیانەوەیە ، ناوی (ڤینەمvenom) کە هەمان مانای ژەهری هەیە بەڵام بە کاریگەریەکی کەمتر و بە بەراورد لەگەڵ ناوی (تەکسین toxin)،لەهەمان کاتدا هەردوکیان دەبنە هەکاری

تەکچون لە کاری ئەندامەکانی لەش (نەخۆشی)، واتە ئەم زەهرانە بەشەوازی بایەلۆجی دروست دەبن، هەر لەسەر ئەمەش کاتی خۆی ناکۆکی هەبو لەنیوان هەردو گروپەکە (پەیمانی ناتۆ و پەیمانی وارسۆ) کە ئایا ژمارەکان هەکاری کیمیاین یان بایەلۆجی؟ بۆیە ناتۆ هەکاری بایەلۆجی ناونا، وارسۆش و جەندین وڵاتی تر بە هەکاری کیمیایی ناو زەدی کرد.

بەچونی خاچی سوری نێودەوڵەتی بە پێی پەیماننامەی چەکی بایەلۆجی کە دەڵێ " ژەهر بەرهەمی بونەوەرە بجوکەکانە وەک بەکتریا، هەنگ،،،هتد ، بەپێچەوانەی "هەکارە بایەلۆجیەکان " (چەکی بایەلۆجی) کە ناتوانن خۆیان نوێ بکەنەوە دوبارە زیاد بکەن، بۆیە لەدوای مەرکردن و پەیوەندی کردن بەو پەیماننامەوە هیچ ناکۆکیەکو بەچونیکی جیاواز لەسەر (زەهر و هەکاری بایەلۆجی) یان بەشیوەیەکی تر چەکی بایەلۆجی نەما و بە هەمولایەک رووبەڕوون بوەوە.
لەمادەی 18 دەستوری ئەمریکا بەمشیوەیە پیناسەی زاراوەی زەهر toxin دەکات " بەرهەمی گیانلەبەرەکان animals، درەختەکان plants بونەوەرە وردەکان microorganisms "
هەندە زاراوەی تایبەتی زەهراوی بون هەیە کە تایبەتن بە شوێنکو ئەندامێکی تایبەتی جەستە، وەک (هیمەتۆکسین hemotoxin کە دەبێتە هۆی شی کرنەوەی خرۆکەسورەکانی لەش hemolysis) ، (فۆتۆ تۆکسین phototoxin دەبنە هۆی هەستیاری بە تیشکی خۆر واتە خۆر بردنت توش دەکات).

بە جۆرێکی تر زەهرەکان دابەش دەکرێن بە (زەهری دەرکی " exotoxins "کە لە لایەن بونەوەرەکەوە دەر ئەدرێت وەک مار،هەنگ ، زەهری ناوەکی " endotoxins " وەک زەهری بەکتریا کە لەناو خانەکانی لەشدا دەری ئەدات.
بایۆ تۆکسین (biotoxin زیندە زەهر) : بەو زەهرانە دەوترێ کە سەرچاوەکەیان زیندەوەرە، چەند جۆرێکی هەیە وەک (fungalbiotoxins زیندە زەهری کەوەکان ، مایکۆتۆکسین mycotoxin) یان (زیندە زەهری میکرۆبەکان microbial biotoxins ، زیندە زەهری درختەکان plant biotoxins ، کورتە زیندە زەهری فایتۆ تۆکسین short phyto toxins ، زیندە زەهری گیانلەبەرەکان animal biotoxins).
زەهری بەکتریا کە لەناو لەشدا دەری ئەدات هەکارێ بە نەخۆشی، ئەویش بەندە بە رادەی بەرگری لەشی خانە خۆکەوە، ئەگەر بەرگری کەم بێت رادەی ژەهراوی بونی زیاترە.
زیندە زەهرەکان جیاوازی زۆریان هەیە لە مەبەست و میکانزمی کار

کردنیان، نمونەی ئەو ژەهرانەی لەکاتی هیرشو پەلامار و راوکردندا دەر ئەدرێت وەک زەهری مار وجانەوەرەکو،سورپیاز،یان ئەو ژەهرانەی کە لەکاتی بەرگریدا بە خەپاراستن دەرئەدرێن وەک زەهری هەنگ،زەردەوالە، زەهری بڕق.

ژینگەی زەهر environmental toxins مەبەست لە و زەهرانەیە کە ژینگەی پیسدەکەن و لەئەنجامی بەرهەمی کارخانەکان و پاشماوەی پیشەسازیەکان کارکردنی ماکینەکان ،ئوتومبیل ، پەناسەی ژینگەی زەهر بەهیچ شیوەیەک لەگەل پەناسەی زەهرەکاندا نایتەوە کە پێشتر باس کراوە.
ژەهری درەخت plant toxin :ئەو زەهرانەیە کە درەختەکان دەری ئەدەن،یان لەدرەختەکانەوە دەرئەهێنرێن،نمونەی زەهری ڕایسین (ricin) کە لە تۆوی (ناوکی) بەری گەرچەک دەرئەهێنرێ لەکاتی دروست کردنی ئەو گەرچەکدا،
ژەهراوی بوون toxicity : یان {poisoning) واتە پلەی زیان پگەیاندنی زەهر لەسەر ئەندامەکی جەستەی گیانەوەر،یان کاریگەریو زیان پگەیاندنی تۆواوی مادەی زەهر لەسەر هەموو لەشی گیانلەبەرەکە، یان مادەیەک ژەهری تیدا بێت واتە ژەهراویە.
"زەهر زانی toxicology " بە واتای کاریگەری زەهر لەسەر لەش پیناسە بکرێت،،نیشانەکانی ژەهراوی بون، چارەسەرکردنی ژەهراوی بون و دەس نیشان کردنی نیشانەکانی ژەهراوی بوون، کە بەندە لەسەر بڕی ئەو زەهرەی کە دەچێتە لەشەوە (جرعە) ،تەنانەت ئەگەر ئاویش لە ئاستی خۆی زیاتر بخوریت دەبێتە هۆی زەهراوی بون ، یان ژەهری مار هەندە جار بەکمی کەم دەچیە لەشەوە لەکاتی پیوەداندا ،ئەوکات کاریگەری ژەهرەکە کەم یان دەریش ناکەوی، بۆیە دەکرێت لە سەر بناغەی رادەی ژەهراوی بون بکرێت بە جەند بەشکەوە،ژەهراوی بونی زەر یان کەم، بۆیە رادەی ژەهراوی بون بۆیەک پێوەر پێوانە ناکرێت،بەندە بە ڕێژەی ژەهرەکەو بەرگری لەشی گیانلەبەرەکە، هەروەها ژەهرە کیمیاییەکان، هەر یەکو جۆرە کاریگەریەکی هەیە لەسەر گیانلەبەرەکان،ئەویش بەهەمان شیوە بەندە بە بە و بەرگری لەش و تەمەن و هەندە بارو دۆخی تریش.

جۆرەکانی زەهر types of toxins

1. ژەهری کیمیایی " chemical toxicants " بریتین لەم مادانە ، "مادە نا ئۆرگانیەکان وەک جیوەو ڕەساس، یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن، و مادە ئۆرگانیەکان وەک ئەلکهول مەسیل،زەربەی دەرمانەکان.
2. ژەهری بایەلۆجی "biological toxins " زۆرێک لە گیانلەبەرەکان

ژەھر دژەن ، بەکتریا ، مشەخرەکان، لەوانە ژەھری کزاز، بوتیلینیوم، ئەمانە بە مانا فراوانەکەی ژەهراوی بونە، بەلام لەهەمانکاتدا بە نەخشی ناو دەبرێن،هەم کاریگەری بەکتریاکەو هەم کاریگەری ئەو ژەهرەی دەری ئەدات ئەژمار دەکری، نمونەی(Botulinum toxin) ژەهری بوتولینیوم کە ژەهراویترین جۆری زەهری بەکتریایە لە لایەن بەکتریای (clostridium botulinum) وە دەرئەدرێت، کاتێک کە خواردن بە شێوازی دروست هەڵنەگیرێت ژەهراوی دەبێت بەم بەکتریایە هەر کەس بیخوات ژەهراوی دەبیت و بۆی هەیە بیکوژێت،
3. ژەهری فیزیایی “physical toxicants ” ئەم مادانە لەبەر سروشتە فیزیاییەکەیان تەکنیکاو بوون لەگەڵ کارلێکە یان کار بایۆلۆجیەکاندا پەیدا دەبن وەک زەهری (تەز و غوباری غەلوز،ڕیشاڵی ئەسبیست،هاڵاوی دوەم ئەکسیدی سلیکۆن) ئەمانە ئەگەر بەردەوام هەلیان مژین کوشندەن لەکەتایدا.
4. تیشک ” Radiation ” تیشک کاریگەری ژەهراوی بونی هەیە لەسەر گیانلەبەران ووەک تیشکی گاما ،مایکرۆڕیف

ژەهری کیمیایی: chemical toxics(toxic chemical)

ژەهری کیمیایی چیە؟ هەر مادەیەکی کە ببێتە هۆی پیس بونی ژینگە یان زیان بەخش بێت بە تەندروستی مرۆڤ و گیانلەبەر ، ئەویش لە ڕێگای هەڵمژینی یان خواردنی یان بەرکەوتنی بە پێست.
زۆرێک لە پۆستیە سودبەخشەکانی ماڵەوە تارادەیەک ژەهراوین ، وە پۆست دەکات بەکاریان بهێنین، ناتوانی خەمانیان لە لابدەین ،بەڵام دەبێت بە پێی ئەو زانیاریانەی کەلەسەریان نوسراوە مامەلەیان لەگەڵ بکەین لەکاتی بەکار هێنانو دواتریش فڕێدانی بوتلە خاڵیەکان، بە نمونە:
1. پاککەرەوەکان(cleaner drain) ئەو مادانەی بەکار دەهێنرێن بە سەینو پاکردنەوە
2. پاکژکەرەوەکن (laundry detergent) وەک تایتو سابون بەهەموشیوەکانیەوە شلو تەزو
3. ڕوپۆشو مادەی بریقەداری کەلو پەلەکانی ناومال ” پۆش furniture polish))“
4. گازلین gasoline(بەنزین) واتە بەنزینی هەڵگیراو لەناو تانکی سەیارە هەتا لەناو دەبەو شتی تریش
5. مێروکوژەکان) pesticides) زۆریک لەمالەکان میروکوژ بەکار دەهێنن (دەرمانی مێش و مێشولەو مێرولەو سیسرگ …هتد)
6. ئامۆنیا(ammonia) ئەگەر هەبێ لەهەندێ مال

7. مادە پاککەرەوەکانی تەوالێت (toilet bowl cleaner)، یان پاککەرەوەکانی کلس و کاشی ناوماڵ
8. ڕۆنی ماکینە" motor oil " (ئایا ڕۆنی ماکینەی ماشین بە یان هی مولیدەی کاربا یان هی چەورکردنی ئامێرەکان)
9. پاککەرەوەی ئەلکەهول "rubbing alcohol " بە نمونە لەکاتی پاککردنەوە و سڕینی شوینی دەرزیلەدان ئەویش بڕی خەی ژەهراویە.
10. سپی کەرەوە (bleach) هەندە مادە هەیە بە سپی کردنەوەی کەوچکو سینیو پیوستیەکانی مال وەک (سدیم هایدرکلڕاید و هایدرجین پیرکساید ، مادەی کلەریان تیدایە.
11. باتری " battry acid " هەموو باتریەکانی ئەتەمبیل ترشی فسفەریکی تیدایە و ژەهراویە، هەروەها ئیستاس باتری مبایلو لاپتەپ وئامێرەکانی تر کە بارگە وەردەگرن ئەوانیش ژهراوین .
ژەهری کیمیایی سروشتی : natural chemical toxics
زۆرێک لەمادە ژەهراویە کیمیایە کان بڕشوویەکی سروشتی هەن وەک هەندێک لە درختەکان مادەیەکی کیمیایی دەرئژن بە بەرگری لەخەیان دژی نەخڕشی کە هەکارەکەیان جەرەها مڕشوڕەو میروی وردە، هەندێک گیانلەبەر جەرە ژەهرڕک دەر ئەدەن بە خەپاراستنو گرتنی نەچیرەکانیان ، هەندە جاریش لەئەنجامی زیندەچالاکی (میتاپلیزمی) خەراک هەندە مادەی ژەهراوی لە لەشدا دروست دەکات، هەروەها هەندە مادەو کانزا لە سروشتدا هەن و ژەهراوین.

نمونەی چەند ژەهریکی سروشتی:

1. جیوە (زئبق mercury) مادەیەکە لەسروشتاد هەیە و ژەهراویە بە گیانلەبەرەکانو مرۆقیش
2. ژەهری مار (snake venome)
3. کافائین لە ناو قاوەو چایی ،کەکا کەلا
4. زەرنیخ (arsenic) کانزایەکە بڕشیویکی سروشتی هەیەو ژەهروای بون دەخاتەوە
5. ڕایسین(ricin) ژەهرێکی تایبەتە لە تەوی گەرچەکدا هەیە ،لەکاتیکدا لەم دەنکانە ڕۆنی گەرچەکیش دەگیرێت و سودی تەندروستی هەیە .
6. پیترۆل (petroleum) پیترۆلی خام لە مادەی هایدرکاربۆنی پێک دێت و مادەی ژەهراویشی تیدایە دواتر دەپاڕوڕێت بە بەنزین و گازو نەوت و گەلە پێکهاتەی تریش
7. کبریتی هایدرجین (hydrogen sulfide) گازێکی بەیەنگە بۆنی هەڕکەی لەدێت،لەئەنجامی کارلێکی ترشەکان لەگەڕ کبریت دا پەیدا

دەبێت، نمونەی ئەم گازە لەو کانیاوانەی کە لەگەڵ ئاوکەدا کبریت هەیە (گۆگرداوی خورماڵە).
8. کلۆر (chlorin) مادەیەکە بەشێوەی تۆزو شلە گاز هەیە و ژەهراویە بە مرۆڤ، " کلۆری جل پاککردنەوە " ، چەکی کیمیایی کلۆرینی لێ دروست دەکرێت.
9. دوکەڵ (smoke) هەر دوکەڵێک لەئەنجامی سوتاندی هەر مادەیەک کە بەرز دەبێتەوە و هەڵمی دەمژین ژەهراویە

ژەهری کیمیایی دەسکرد لە کارخانەو پیشەکاندا:

لەکاتی کارکردن لەکارخانەکانداو هەندێ پیشەی دەستی چەندەها ژەهر لەناو ئەو مادانەدایە کە هەژانی هەسوکەوتیان لەگەڵ دەکەینو بە تەندروستی مرۆڤ ترسناکە،وەک مادەکانی تاقیگە ، کە مادەی پاکو خاوێنن ،نمونەی ئەم مادانە :
1. ئەسیتئەدیهاید " Acetaldehyde " جۆرێکە لە ئەدیهایدەکانو جێندینمادەی تری لە دروست دەکرێت
2. ئەسیتۆن "acetone " مادەیەکی تواندنەوەیە لەبواری جوانکاریدا بەکار دەهێنرێ و ژەهراویە
3. ئەکرلیەن "acrolein " جۆریکە لەئەدیهایدەکان بەرەنگو بەندارێ
4. بڕۆم "bromine : کانزای بڕۆم
5. کلۆرین (chlorine) مادەی کلۆر
6. سیانۆجین "cyanogen " لەهێندی کارو باری کارخانەدا ئەم مادە بەکار دەهێنرێت و کە مادەیەکی ژەهراویە
7. ئایزۆ پرۆپیل ئەلکەهول (isopropyl alcohol) هەمان مادەیە بە پاکژکردنەوە بەکار دەهێنری
8. لیمۆنین (l-lemonene) مادەیەکی کیمایی ،لەدروست کردنیدا تۆکەی لیمۆی تێدەکەن بەیە زۆر بەنی لیمۆ ئەدات،بۆ پاکژ و سینەوە بەکار دێت.
9. هایدرۆجین پیرۆکساید "hydrogen peroxide %35 " مادەیەکی پاکژ کەرەوەیە

پەلەنکردنیکی تر بۆ جۆرەکانی ژەهر:

پێشتر جۆرەکانی زەهرمان باس کردوە بەڵام بۆپیوستم زانی پەلەنکی تری زەهرکان باس بکەم بۆ کورتی:
1. بۆپەی دەخی فیزیایی : وەک
– ژەهری گازی ،دوەم ئۆکسیدی کاربۆن

-ژەهری شل وەک ژەهری مار
-ژەهری ڕەق وەک ژەهری کانزای بولونیوم polonium تیشک ئەداتەوە
2. بەپێی سەرچاوەکەی
***ژەهری سروشتی وەک

– ژەهری درەختەکان
– ژەهری کەوەکان
– ژەهری بەکتریا
– ژەهری قەوزەکان
– ژەهری مار،دوپشک،هەزرا پە
– ژەهری کانزاکان وەک زەرنیخ و قورقوشم و کوبالت

*** ژەهری دروستکراو وەک
-ژەهری کیمیایی کە لە مادە پاک کەرەوەکانی ماڵدا هەیە

3. بەپێی کاریگەریەکانی لەسەر لەش:

– ژەهرە سوتێنەرەکان (تیژەکان) کە ڕاستەوخۆ کاردەکەنە سەر خانەکانی لەشو تەکو پێکیان ئەدات وەک (ترشی هایدرۆکلۆریک و سەدیوم هیدرۆکساید.
– ژەهرە ڕووشێنەرەکان: دەبنە هۆی سوربونەوەی خانە ڕوپۆشکانی ناوەوەی لەش وەک (زەرنیخ،زنک،فسفور)
– ژەهرەی خوێن : ئەوژەهرانەن کە کاردەکەن سەر کاری خوێن وەک (سیانیدی هایدرۆجین) ،خرۆکە سورەکان لەکار دەخاتو ناتوانن ئۆکسجین بگوازنەوە .

ئایا هەموو مادە کیمیاییەکان ژەهراوین؟

ناتوانرین بڵێن هەمو مادە کیمیاکان ژەهراوین یان ژەهروای نین،جونکە بەندە بەهەندە هۆکار لەوانە " بڕکەوتن چەندە لەگەڵ مادەکە،بۆی ئەو مادەی کە وەری دەگری یان دەیخۆی جرعە " لەگەڵ جۆری گیانلەبەر ، تەمەن و ڕەگەز .
بۆنمونە ئاو ئەگەر رادە بەدەر بیخۆین ئەویش ژەهراویە، یان هەندە شوکولاتە ئەگەر مرۆڤ بیخوات ئاسایی بۆالام سەگ ژەهراوی دەکات،بۆیە لەهەندە ڕووەوە مادە کیمیاکان ژەهراوین چونکە لەجرعەی(خواردنی) کەم دا بە کاریگەرن بۆلام ئەگەر خواردنیا زیاتر بکرێ ئەوا ژەهراوین،لەکاتیکدا کە دەزانین مادە کیمیاکان پێوستین بۆ لەش، بۆ نمونە مادەی ئاسن بۆ لەش پیوستە بۆ دروست کردنی خانەکانی خوێن

بەلام ئەگەر زیاد لەپیوست بخوریت ئەوا ژەهراویە.

مەژووی ژەهر لەملمانێ و جەنگدا:

بەدرێژایی مەژوو مرۆڤ ژهری بەکار هێناوە وەک چەکێک بۆ سەرکوت ولەناو بردنی دوژمنەکانی،نێیارەکانی، بۆتایبەت لەکاتی ململانێ دەسەلاتدا،ژەهریان دەرخواردی پاشاکان داوە تا خۆیان بچنێ شوێنەکانیان، یان وەک سزایەک نەشکردنی ژەهر سۆپینراوە بەسەر زیندانیاندا، بۆیە هەردەم لە بیری ئەوەدا بووون کە تونایی ئەم چەکە پەرە پێ بدەن و بیکەنە چەکێکی کاریگەر و کەکوژ، لەبەرئەوە لەسەرەتای سەدەی نۆزدەهەمەوە گرنگی زۆری پێدرا و دەولەتانی زل هێز بەرهەمیان هێنا، بەلام لەکاتی بەرهەم هێنانو هەڵگرتنیدا توشی گەلێ گرفت بونەوە بۆنمونە خەرجێکی زۆری دەوە تا بەکێکی باش زەهری بەکتریایەک بەرهەم بهێنی بۆ بەراورد لەگەڵ جەکی کیمیایی (دەمار)، هەروەها کارتیکردنی گەرما و خراپ کردنی هێندێک لەزەهرەکان گرفتێکی تر بوو، بۆیە ئەمریکا لەسالی 1960 دا هەموو هەڵگیراوەکانی لە چەکی زەهری لەناو برد، ژەهرەکان لە بواری پەلەنی چەکدا دەچنە خانەی چەکی بایەلۆجیەوە.
بەڵام لەدوای سالی 1970 تەکنەلۆجیای پێشکەوتوو پەیدا بوو کە دەتوانێ گەرانکاری لە پێکهاتەی ژەهرکاندا بکات و بەرگەی گەرماو فشارەکانی تریش بگرن، بۆیە بەرهەم هێنانی زەهرکان وەک جەکێکی بایەلۆجی پەرەی پێدراوە.
بەپێی بەڵێننامەی سالی 1972 کە باس لە قەدەغەکردنی بەرهەم هێنانی چەکی بایەلۆجی دەکات لەوانەش جەکی زەهراوی ،هەروەها لە پەیماننامەی جنیف لەسالی 1925 کە باس لەجەکی بایەلۆجی دەکات هاوکات مۆبستیشی چەکی زەهراوی و قەدەغەکردنیەتی ، هاوکات ڕەکخراوی قەدەغەکردنی چەکی کیمیایی باس لە قەدەغەکردنی چەکی بایەلۆجی دەکات لەگەڵ جەکی زەهر دا.
زۆربەی ژەهرەکان لەئاوی مەیلەو تفتدا پیکهاتەکیان تێک دەچێتو کاریگەریان نامێنێت،هەروەها لەگەڵ پاکژ کەروەکانیش بەهەمانشێوە.

درێژەی هەیە

د.ناجح گوڵپی 8/6/2017

سەرچاوەکان:

.1
https://www.opcw.org/about-chemical-weapons/types-of-chemical-

agent/toxins/
2. https://www.thoughtco.com/toxic-chemical-definition-609284
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Toxicity
4. http://mawdoo3.com/%D8%A3%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%85%D9%88%D9%85

ڕۆژنامەی کۆڤروکا ... ژمارەی 2

بۆ خوێندنەوەی ڕۆژنامەی کۆڤروکا ژمارە2 کلیکی ئێرە بکەن ....

کە هاتنەوە ... عەبدولڵەحمان فەرهادی

کە هاتنەوە
گیرفانیان پڕی مۆز و
کۆڵەپشتیان
پڕ پەلکەنان
هەگبەشیان تەنیا دەنکە بەڕووی تێدابوو
سوارچیان پیادەڕۆیی بوو
بنهەنگڵیان پڕ لە بەرامەی مامز و
ناولەپیان بڕنی پەرسیلە و
لاملیان قیت و بڕند بوو
پڕسکەی بەرپشتێنیان
مشت بوو لە پوونگ و
نامەی عاشقانەی جڕاوجڕ
ژنەکانیان دەنکە باوییان کردبوو
بە ڕشتەی مرواریی ملیان

ئەوکات زۆر ینگر پەی بە ماڵی نەبردبوون
ئەوانیش هەروەکوو جاران
بە کەوا و بنباخڵی ئاوداماندەوە
بە چلکنزییەوە دەهاتنە
سەر عارەبانەی نەو کۆڵان
هەشتا خوڵامکەی ئەسیوبییان
بەگەڕ نەکەوتبوو
شامپۆی قژیان بۆتۆنیا گۆی سەرك بوو
ئەوکات هەشتا
فڕی کەستم و تۆنوورە و مینیجۆب و تیشۆرت و دێرا و
ماسکارا و کرەمئاساس نەبووبوون
ئەوان.. کە هاتنەوە
خانووچکەیان لە مشەمما چکردبوو
ناندینی ماڵەوەیان
وەکوو خۆك
لە دوو سەرکە پیواز و
سەچوار نووردیەنان و
حەفتەشت کەوچک و لەنگەریی فافۆن بەولاوە
هیچی تری تێدا نەبوو
ئەوە ڕۆژە
هەشتا فڕی شیفۆن و ستۆك و سەلەموون،
دڵلیفڕیی ڕیستورانتی پێنج ئەستێرە نەبووبوون
ئەوان کە بەوپەڕی دژوونی هاتنەوە
لە ئەستا پاك وشەنگتر بوون
تەماشای بۆژنی زراڤت کردبان
زیت و تووڵاز
هەشتا وا هەڵنادەفابوون
ئەوکات
پڕاویان لە پەلکی دار بەڕوو بوو
لە پرسەی هاوڕێ شەهیدەکانا
سەری پێنجە گوریانت
لە گەڕویێ دەاوەکانیان زەقزەق دەدیت
ئەوان ڕۆژان لای خەڵك و خواش مەریڤان بوون
شەرواڵیان لە دەوارە ڕزیوەکانی باڵەکایەتییەوە
بە دەهات و بەخشییەوە لە لوولاقیان هەڵدەکشا
بە ناوپستەری سووڕاوەوە
پەلکەزێنەیان دەکردە پشتێن و

کەمپانیایان بریتیبوو
لە جزدانە بچکۆلەکەی نێو گیرفانیان
لە وردە کانزا بەولاوە
هیچیتری تێدا نەبوو
دار جغارەکەی دەستیشیان
لە دار بەڕووکی چیاکان
بەدەم لێڵ وەسڵوە بێ دروست کرابوو و
هیشتا ناوی چرووتی کووبییان نەبیستبوو
پایپی فەرەنسییان قەت لەلێو نەنابوو
ناوی مارکەکانی پێرکاردن و بڕس و ئیف سانلۆرانیان
قەت بەبەرگوێ نەکەوتبوو
ئەوان کە هاتنەوە
بە قومێ ئارەقی فەلی لای بەعشیقە
دەکەوتنە دونیای خەیاڵەکی سەرمەدی
نە وەك ئێستا ژەنگن بە ویسکیی سەتساڵە
ئەوکاتی تازە هاتنەوە
دەرگای ماڵیان وەکوو ئێستا
پێ نەبوو لە کەد و گاڵە
دەرگاکانیان
نیشانەتداری بژمارییان لێ نەوەستابوو
چۆن قەمتەرەت ڕاکێشابا
لێیان بەژوور دەکەوتیت و
نان و ماست و ئەستوورکت لەگەڵ دەخواردن
هێشتا دایکی منداڵە ژیکەلەکانیان
دەستیان لێگڕە
پاسەوانێ سمێڵ بابەکانیان
ئاوا تێکەڵ نەکردبوو
گەنیو جەستەی نەپێشیبوون
گولی و بایە سەرو ڕوخساری بەز نەکردبوون
لەسەر جادە و بارەگا و بندیوار و
ناو باژێ و چایخانەکان و
سێبەری دارتووی بەردەم دوکانان
لە هەموو شوێنێ دەبینران
ئەوان دەمان کاسپەرئاسا
هەنگی بروسکەیان نەگرتبوو
لەگڵە ئەمێ دەکەنین و
لەگڵە ئەمەش هەڵەڵە دەگریان

کە هاتنەوە.

دارگـــوزکەی مـــام هەمەر ... نووسینی: رەزا شوان

چیرۆک بۆ منداڵان..

لە باشووری کوردستاندا، لە نزیک دێیەکی قەشەنگ و جواندا، کانیەکی گەورە هەیە. ئاوەکی زۆری ڕوون و سارد و شیرینی لێبڕاوات.. هەموو خەڵکی دێیەکە بە ئاوی شیرینی ئەو کانیە حەسانەتەوە.
مام هەمەر پیاوەکی بەتەمەن و دانای دێیەکەیە، خەڵکی دێیەکە زۆر خۆشیان دەوێت. مام هەمەر هەر لە منداڵییەوە حەزی لە سەوزایی و لە داری بەردار و گوڵ و گوڵزار دەکرد.. لەسەر پێشنیاری ئەمیش بوو، کە هەموو ساڵێک لە وەرزی بەهاردا، هەر ماڵێکی دێیەکە، دارێک یا دوو داری بەردار و، دارێکی گوێیان لە ئەمبەر و ئاوبەری جێگەی کانیەکەدا دەڕواندن و خزمەتیان دەکردن.. لە ماوەی چەند ساڵێکدا چەمەکی گەورەی داری بەردار و، باخچەیەکی پڕ لە گوڵباخ دروست بوون. لە ئەمەدا خەڵکی دێیەکە، بە بۆنی گوڵباخ گۆشکانیان مەست دەبن، بە خواردنی میوە خۆشکانی بەری دارکانیانشیان خۆشی دەبن.

لە نزیکی کانیەکەدا دارگوزێکی گەورە هەیە، کاتی خۆی مام خەسرەوی باوکی مام هەمەر بە نامامی ئەو دارگوزەی لە هەورامانەوە هێنابوو، لە ڕۆژی لە دایکبوونی هەمەری کوێدا لەو شوێنەدا ڕواندبووی.. مام هەمەر ئەو دارگوزەی زۆر لا شیرینە، خزمەتێکی تایبەتی دەکات، چونکە یادگارییەکی جوانی باوکەتی.. خەڵکی دێیەکەش بە (دارگوزەکەی مام هەمەر) ناوی دەبن.. گوزێکی زۆر ناسک و خۆش دەگرە، هەموو خەڵکی دێیەکە بۆشی خەیانی لەدەخەن.
ژێر دارگوزەکەش، بووە بە ژوانگەی منداڵان و لاوان.. لەبنیدا یاری دەکەن و هەڵدەپەڕن و بەزم و ڕەزمی خۆش دەگێڕن.. زۆر جاریش

مام هەمەر و پیاوان و ئافرەتە بە تەمەنەکانی دیکە، عەسرچایەک لەبەن دارگوزەکەدا دەخەنەوە.. قسەی قوت و گاتە و گەپی خۆش دەکەن.
رۆژێک منداڵانی دیکە چووبوونە سەر لقەکانی دارگوزەکە، چەند لقێکی ناسکیان لەشکاندبوو، گەڵایەکی سەوزی زەریشیان لەوەراندبوو. کە مام هەمەر ئەم دیمەنەی بینی، زۆر دڵگران بوو.. بە سبەینەی دوای ئەو رۆژە، کە منداڵکان هاتن و ویستیان وەکو رۆژان لەبەن دارگوزەکەدا یاری بکەن.. مام هەمەر ڕێی پێگرتن.

مام هەمەر: بۆتان نییە لەبن دارگوزەکەدا یاری بکەن.
منداڵەکان: بۆ مام هەمەر، بۆمان نییە؟ چی بووە؟
مام هەمەر: جا چیتان نەکردووە.. دار گوزەکە دوێنێ زۆر گلەیی لێتان کرد و، لێتان زیزبووە.. بۆچی ئەو لقە ناسکانەیتان شکاندووە و، ئەو گەڵا گەشانەیتان وەراندووە..؟ دەزانن کە کارەکی زۆر ناشیرینتان کردووە.
منداڵەکان لە شەرمەزاریدا سەریان داگرت.. هەستیان بە هەڵەکەیان کرد.
منداڵەکان: مام هەمەر، ئێمە دان بە هەڵەکەماندا دەنێین.. داوای لێبووردنت لێدەکەین.
مام هەمەر: بەڵێن لە پێشا بن دارگوزەکە لەو لق و گەڵایانە باش پاک بکەنەوە.. ئینجا داوای لێبووردن لە دارگوزەکە بکەن.
منداڵەکان جوان بن دارگوزەکەیان پاک کردەوە.. ئینجا چوون دەستەکانیان لە ئاوی کانییەکەدا شۆرین.. گەڵانەوە و چوونە بەردەم دارگوزەکە.
منداڵان: دارگوزە خۆشەویستەکەمان.. ئێمە دوێنێ هەڵەیەکی گەورەمان کرد، ئازاری تەمان دا، زۆر پەشیمانین، بمان بەخشە، داوای لێبووردنت لێدەکەین.
دارگوزەکە: منداڵە نازدارەکان، ئەی نازانن کە منیش حەز بە ژیان دەکەم.. ئەڕە نیشتمانی منیشە.. منیش بوومەتە نیشتمانی بە دەیان چۆلەکەی خنجیلانە کە ڕۆژانە لە سەر لقەکانمدا دەنیشنەوە و جریوە جریوی خۆشتان بۆ دەکەن.. دارەکی سوودبەخشم ئەوە لە بەرەکەم دەخۆن، لەژێر سێبەرەکەمدا یاری دەکەن.. گوریس بە لقەکانمەوە دەبەستن و جۆلانی دەکەن.. من بە ڕۆژ گازی ئۆکسجیتان پێدەبەخشم و.. گازی دووەمی کاربۆنیش هەڵدەمژم، تا زیان بە ئەوە نەگەیەنێت.. ئەوەش بزانن کە منیش وەکو ئەوە، هەست بە خۆشی و ناخۆشی و بە ئازار دەکەم.
منداڵەکان(بە شەرمەزارییەکی زۆرترەوە): دارگوزە جوانەکەمان،

بەس ئەمجارە لەمان ببووڕە، بەڵێن بە کە هەرگیز کاری ناشیرینی وا دووبارە ناکەینەوە.
دارگوڵەکە (بە زەردەخەنەیەکی ناسکەوە): هاوەڵە شیرینەکانم، من ئێوەم زۆر خۆشدەوێ، دەزانم ئێوەش منتان زۆر خۆشدەوێ.. لێتان دەبووڕم.. ئاشت بووینەوە.

منداڵەکان (بە خۆشی و گەشیەوە): زۆر سوپاس دارگوڵەزە جوان و بەسوودەکەمان، ئێمەش بەیاری دەدەین، لە ئەمڕۆ دەبینە هاوڕیانی دار و درەخت و ژینگەپارێزی کوردستانی ڕەنگینمان.
دارگوڵەکە: هەر بژین.. دەی هاوڕێکانم، چاوم لێتانە.. وەکو ڕێژان، یاری بکەن.. گەڕانی خۆش بێن.. جێلانە بکەن.. هەپەڵەن.. پێبکەنن.

کچی دوایی باوکی کەنە ئیخوانەکانی کوردستان … کاوە هادی

نهێنی و شاروە نیە کە کورد هەمیشە هەڵخەڵتاو و مارانگازی دەستی دوژمنانی بووە ، ناوبەناو وەڵی کەاوی با بردوو کەوتوە ، جگە لە گیردە بوون بەو ئایدۆلۆجیە جیهانیانەی وەک ئیسلامیزم و مارکسیزم و کاپیتالیزم کە هەر وەک مەنگەنەی ئاسنین لە دە و مەشکمان دراوە ، هەمیشە سووڕی بەرلەشکربوین و دواجاریش کاسەکە خراپ لە سەرماندا شکێنراوە ، بەڵام کەشە هەر گوورکەمان ئێوەیە کە کورد خۆشی بەدەستی خۆی هەڵ خەڵتاوە ، زۆر جاران لە پێش چاوی خۆی سەراب دروست دەکات ، دەی خۆی بە گەیشتنە ئەو شارە جوانە خۆش دەکات کە لە ئاستیدا ئەو شارە جوانەش جگە لە وشکایی بیابان هیچ شتەکی دی نیە . ئەفراندنی پاڵەوانی دیرەکی و ئەفسوناوی لە خەون و خەیاڵدا ، ناو و نازناو بەخشینەوە بە ئارەزی دەی خەیان … سەرەکی ڕەحیمان ، سەرەکی نەوتەوەیمان ، باوکی کورد ، باوکی هەژاران ، باوکی گەلان ، فەلان و فیساری هەمیشە زیندو . من بەش بە حاڵی خۆم لە باشوری کوردستاندا ، هیچ شانازیەک و گەمەیەکی دیبلۆماسی

زیرکانە نابینم نە لە خەباتی شاخدا نە لە حوکمی شاردا ، هیچ گۆڕانکاریەکی مەزن و کاریگەرم نە بینیوە کە بە ناوی یەکێک لەم سەرکردە ناسراوانەوە تەمار کرابێت .

ئەو هۆڕەی هەواڵی کەچی دوایی کاک نەوشیروانم بیست ، ماتەمینی و دڵگرانی دایگرتم و سات لە دوای سات بە قوڵی نوقمی داغ و خەیاڵ دەبووم ، زۆر بیرم لەو بارە دەرونیە نا ئاسایی خەم دەکردەوە ، ئاخر خە من هۆڕە لە هۆڕان هەوادار و شوێنکەوتی نەبووم ، هیچ کات هیوا و ئاواتەکانم لە سەرئەوەها نەچنیون ،هەرگیز وەک فریاد هاسەکی ئەم گەلە بەشخوراوەم نە ناسیوە ، ئیدی ئەم پۆزاریەم لە پای چی ؟ . بە درێژایی هۆڕەکە ئەم پرسیارگەلە دە و دەروونیان هەراسان کردبووم ، پاش تەپەڵ بوونی چەند ساتەکی زۆر ، دڵی خەم بەو وەڵامە لاوازە خەشدەکرد ، کە دوور نییە ، نەمان و فەنا بوونی کاک نەوشیروان لەم سات و هۆڕەدا ببێت بە مایەیی سود و بەرژەوەندی و دەستواڵیی زیدەتری ئەو سەرکردانەی کە کاک نەوشیروان لە زۆر لایەنەوە لەوان باشتر بوو ، لانیکەمی دەستپاکی و داوێنپاکی و خوێندەواری ، بە کوردی و بەکورتی ئەو خەسڵەتە سروشتی و ئاسایانەی کە دەبێت هەموو کەسێک خاوەنی بێت ، خە ئەگەر قسەوباسمان لە سەرێک و سەرکردە بێت ، ئەوا سەد لە سەد ئەوکەسە دەبێت خاوەنی ئەو خەسڵەت و هۆڕشتانە بێت لە هابردو و ئەستا و ئایندەیدا ، ئەوجا دەکرێت باس لە بلیمەتیی و کارامەیی و هۆڕەوەست و ئەفسانەکانی بکرێت . دەسەڵاتدار و سەرکردە نابێت میراتگری هەبێت ، بەخشینی پەست و پلە وپایە بە سەر کەسانی نزدیک لە سەرێک و سەرکردە دەچنە خانەی ناپاکی لە گەل و نیشتمان ، ئەوە شانازی نیە کە نەوشیروان موستەفا کۆهکانی نەکردون بە وەزیر و گزیر ، ئەوە تەنها کارەکی هاست و تەندروستە کە دەبێت بەو شێوازە بێت ، دەنا یاساکنی پاشایەتی و بنەماڵە و کۆگاکان چ جای باس و خواسن . هیوادارم لە داهاتووشدا هیچ یەکێک لە کۆهکانی نەبن بە دەسەڵاتدار و بەرپرسی سیاسی یان گوڕی شێتان کەبێت بە جگرەوەی باوکی کەچکردویان ، بە ئەوەی هووی هۆشی عەفریت و بەچوە عەفریتەکان سپی نەکەنەوە ، هەروەها پەرەزی پاکی باوکیان لەو لایەندا پیس نەکەن .

من نەهاتوم کای کەن بە باکەم ، باس لەو سەرهات و هوودااوانە ناکەم کە زۆر تا کەم لای هەمووان ئاشکرایە ، تەنها سەرئەنجامی کاروهەوە سیاسیەکانی کاک نەوشیروان باس دەکەم لەو دوا ساتانەی تەمەنیدا … دەرئەنجامی دامەزراندنی بزوتنەوی گەان (پ د ک) بوو

بە بکوژوبکەری هەرەم (ی ن ک) بوو بە پێی خوراو و ناوی زل و دێی وەران . دامەزراندنی بزوتنەوەیەکی گەلانخواز بە ئامانجی گەیشتن بە لوتکەی دەسەلات ، بە دیموکراسیەت و لە ڕێی سندوقی دەنگدان و لە کێش وهەوایەکی ئازاد و تەندروستدا ، کارێکی فرە مەزن و هیوا بەخش بوو لەو ڕۆژگارەدا ، مەمکی بەتین بوو لەو زەرابە تاریک و پەنگ خواردوەدا . ئیدی ئەو بزوتنەوە گەلانخوازە هیوا بەخشە هەموو چینەکانی کۆمەڵگەی گرتە خۆ بە هەموو ئایدیا جیاوازەکانیەوە ، لە هەموویان ترسناکتر سەرهەڵدان و گرنگیدان بە کەمەڵە کۆنە ئیخوانی تازە گەلانخوازی موسوڵمان لە لایەن سەرکردایەتی ئەم بزوتنەوە گەلانخوازەوە ، کار بەو شوێنە گەیشت کە ڕەخنەری گشتی بزوتنەوە هاواری دەکرد … پشت بە خوا دەگەڕین ، دەنگ بە هیچ یاسایەک نادەین کە دژ بە سەوابیتی ئیسلام بێت ، ئەمە لە سەوابیتە ئیسلامیەکان لا نادەین . تەنانەت مەلا کرێکار لە دوور وەتەوە فەتوای دەدا بە موسڵمانان حەزاترە دەنگ بدەیتە بزوتنەوەی گەلان لە بری بزوتنەوەی ئیسلامی و کەمەڵە و یەکگرتووی ئیسلامی . جارێکی دی نوخبە ڕەدوی عەوام کەوت و پشت بە پشتی خودا دەیانویست بیگەڕێنن . دەشێت بەم بانگەوازە ژەهراویانە دەنگێکی زۆر کەکرابێتەوە ، دەشێت ئەو پێش ڕەفتە گەورەیی بزوتنەوەی گەلان ئەم جادوە بێت ، بەڵام کەسێک نیە باس لە پاش ڕەفتی کۆمەڵگا بکات ، داخە هزر و بیری کۆمەڵگە چەندە بەناخی زمیندا ڕۆچووە !! ، چۆن دەکرێت گەرانکاری لە کۆمەڵگەدا ڕووبدات ؟ ئەگەر لە سەوابیت و ناسەوابیتی ئیسلامی لانەدەیت و بنەمای تەواوی یاساکانت لە یاسا مرۆییەکانەوە وەرنگرتبێت . ئاخر ئەوە ئایینە یان بە دیاری کراوی شەریعەتی ئیسلامە کە ڕەگەز و بەربەستە لە تەوای گەلانکاری و پێشڕەفتی کۆمەڵگەکەمان . هەتا ئەو دەمەی بزوتنەوەیەک یان سەرکردەیەکی ڕاستگۆ ، بە ئاشکرا و ئازیانە بانگەشەی جودا کردنی دین لە دەسەڵات نەکات مەحاڵە هیچ گەلانکاریەکی مەزن لەو تاریکستانەدا ڕووبدات .

سەرئەنجامی بانگەشەکانی بزوتنەوەی گەلان و هەوڵەکانی پارتە ئیسلامیەکان و ئەرانی شیعە و تورکیای سونە و سعودی سەلەفی ، خێش مژدە بن دوژمنانی کورد ، ئیدی هیچ کوردێک ناوی کوردی لە جگەرگۆشەکەی نانێت ، هیچ ئافرەتێکی کورد جلوبەرگی کوردی ناپۆشێت جگە لە جلوبەرگی بیابانی عارەبی نەبێت ، هەندێکمان حیجابین بە مەدەلی ئەرانی هەندێکیشمان حیجابین بە مەدەلی تورکی ، پشت بە خودا لە ئایندەیکی نزیکدا هەمووی دەگەڕێین بە نیقابە جوانەکەی سعودی عارەبی یان مەدەلە ئاسە و بە غەل و غەشەکەی داعەشیی . زۆر

سوپاس بۆ ئەو نادیموکراتییەی هەرەسم ، خۆ ئەگەر ئەم کۆنە ئیخوانانەی ناو گەلان بگۆنە لوتکەی دەسەلات ، پێنج فەرزە بۆ شەق نوێژیان فەرز دەکرد بۆ سەرماندا ، حیجابیان دەکردە بەر خوشک و دایکمان ، هەرچەن کردوویانەتە بەر دایک و خوشکی خۆیان ، ئاست و چەپ دەستوقاچی تاونباریان دەبیوە و بۆ شەمشێری شەریعەت ملی هەموو ئازادیخواز و گەلانخوازێکی ئاستەقینەیان دەپەراند .

کاک نەوشیروان بەدرلە وەی سەردەمانێک کە سکرتێری کۆمەڵەیەکی مارکسی لینینی بوو دواجاریش ڕێخۆری گشتی بزوتنەوەیەکی گەلانخواز ، بەڵام لە ئاستیدا هیچ کاتێک باوەڕداری خۆی لە ئاست خودا و ئاینی ئیسلامدا نەشاردەتەوە ، هەرچەندە هیچ کات ئوخسار و هەڵس و کەوتی کەسێکی دینداری نەبووە ، بەڵام پاش ئەوەی بزوتنەوەی گەلان بوو بە پارتی دوەهەم لە پەرلەمانی کوردستان و ئەو سەرکەوتنە گەورەیەی بە چاوی خۆی بینی ، هەم لە گوتکانی هەم لە هەڵسوکەوتکانی ، دیاردەی کەسێکی دیندار زیاتر بەر چاو دەکەوت ، لە دیاردەی حەج و عەمرە بە دووربوو ، لە ئاستیدا ئەم دیاردە کلاسیکە کەم هەیە لە سەرکەم زاهید و دیکتاتۆرکان پێی هەڵنەستابن ، بەڵام کە هەیە لە ئەوە وەنەی زۆربەی کۆنە ئیخوانە چالاک و بزووتکانی ناو بزوتنەوەی گەلانی نەبینیبێت ، لە مەراسیمی حەج و عەمرەدا ؟ ، من نامەوێت ناوی هیچ کەسێکیان بهێنم لەم گوتارەدا کە تایبەتە بە کەچی دوایی کاک نەوشیروان موستەفا ، لە ئاستیدا ئەو کەمانە کۆنە ئیخوانە دەنگی بزوتنەوەی گەلانن ، بەبێ دەنگی ئەوان بزوتنەوە گەلان بزوتنەوەیەکی کۆیلایەتی بێ حساب و کیتابێ ، مزگەوتێکی خنجیلە لە ناو پارلەمانی کوردستان دەسکەوتی سەرکە پەرلەمانە گەلانخوازەکمان بوو ، بە مەبەستی بەجێ هێنانی نوێژ و نزا بەدەم چارەسەری کێشەکانی کەمەگەوە . ئەگەر بزوتنەوەی گەلان بەم ڕێگەیدا یەک هەنگاو بە دەسەلات کەوتبێتە پێش ئەوا میللەت سەد هەنگاو کەوتۆتە پاش . بەرزکردنەوەی کەسانێک بە پاشخانێکی ئیسلامی لە بزوتنەوەیەکی جەماوەریدا ، وەنەی بەمبێکی ئاتەمییە و کەس نازانێت کەی بەو میللەتە بەدبختدا ئاتەقێتەوە ، هیوادارم لەمدا هەڵە نەبم ، ئەو شین و شەپۆرەی کۆنە ئیخوانەکانی ناو گەلان کردیان لە پرسەکەی کاک نەوشیروان ، لە دیدی منداشین و شەپۆبوو بە حاڵی خۆیان لە ترسی نەمان وفەنا بوونیان لە ئایندەیەکی نزدیکدا .

لە داب و نەریتماندایە کە ڕێزێکی گەورە لە کەسانی کەچکردوو بگرین ، هەرکەس ئازادە چۆن ڕێزی خۆی بە هەر کەسێکی کەچکردوو دەردەبڕێت ، بەتایبەت ئەگەر ئەو کەسە کاریگەری و جەدەستی بە دیرەک و ڕۆشی

کەمەگاوە دیار بێت . کاک نەوشیروانی کەچکردوو لەم هەژانەدا زۆر ناو و نازناوی پێ بەخشدرا ، هاوتاکرا لە تەک سەرکردەگەلێکی جیهانیدا کە جێ پەنجەیان هەتا دونیا دونیایە بە ئاسمانی نیشتمانەوە دەدرەوشێتەوە ، بەڵام لای من کاک نەوشیروانی کەچکردوو ، بەتایبەت لەم کەتا ساڵانەی تەمەنیدا تەنها وەک باوکێکی دڵسۆزی کەنە ئیخوانەکانی کوردستان دەبینم .

فەفەکە ... پشکۆ ناکام

..... هەر کەس سەیرێکی خۆرای کەبونەوەی سەرکی بنەماڵە و دەور و پشتەکەی لە مەڵە (ێفراندەم)! بکات یەکسەر سەرنجی خۆی و موریدەکانی یان سەرنجی عەشیرەت و ڕەعیەتەکەی یان لە باشترین حاڵەتا ملیاردێرێک و خەلفە و شاگرد و بەردستەکانی یەتە بەر چاو، چونکە دیارە لەو کەبونەوەیە بە بەیاری موسبەق دانراوە جەماعەت کەی دەست هەڵبەن و کەی سەر بڵەقڵنن دوا جار بە بەدەنگی ئیمزای بکەن، هەموو سەیری ڕوخەنەری ێفراندەم ئەکەن چ فەرمایشتێکی هەیە و جێی بەواش نیە کەسە لەوە بووبە و زۆری لە خۆی کردبە و خوانەکردە تۆزێک لە شوێنی خۆی جوڵا بێت و سوئاڵێکی کرد بێت، گەر وا نەبێت ئەی بە سەسیال دیموکراتە زۆردەهەگەاوەکان دوو هێڵ دوای کەبونەوەکە هاوار ئەکەن و ئەنووسن " دەی ئیتر نەرەی کارا کردنەوەی پارڵمانە.."!! کاکی بڕا تەیەک کە بە نیو سەعات دە پانزە ماکرۆفۆن حازر ئەکەیت، بە ئەو "نەرە" یێت لە کەبونەوەکە باس نەکرد و نەتکردە هیچ نەبێت نوقتەیەکی نیزامی بە باسکردن لەی ؟ خێت چاک ئەزانیت حزوری ئیوە تەنها بە عەرز کردنتانە لە شاشکانەوە، دەنا بنەماڵە بەیاری خەی یاوە و باس کردنی کاراکردنەوەی پارڵمان وەک ئەو موستەحیلەیە کە ئەوە جارێکی تر ببنەوە بە "حیزبەکەی ڕأیام زمان " ..ئەوەی ئێتوەێت خەڵکی پە بخەڵتێنی ئەکرا لەو کەبونەوەیە پێت لەسەر دابگرتایە و بتوتایە کاراکردنەوەی پارڵمان پێش ێفراندەم ئەگینا ئیمزای ناکەین.. بەڵام کە جورئەت "یەخ" ئیتر یاسا و شەرع و ەای خەڵک ئەبێتە قوربانی گرتنی ڕەسمێکی دوای کەبونەوەکە.. تە بەتەمای کام خەڵ بکەیتە چاوی خەڵکەوە؟ خەڵی دوو هەڵوەستی جیاوازی پێش و دوای ئیمزاکردنەکانتان،! تەیەک کە بە حیساب ئێتوەێت بە سەسیال-

دیموکراتکانی بگەیەنیت کە خەڵکی هەرێم لەگەڵ یەکێتیدا ئاوات لەک نەیاوەتاوە کە هەم "سەسکان" و هەم ئاوانی تریش پێت بڵێن : بۆ زەحمەت کە بۆیاری لەسەر ئەم یەکێتیدا یاوە..؟ گەر ووتت حیزبی دەستەڵاتدار ، جگە لە پێکەنین چاوەڕوانی هیچ وەڵامێکی تر مەبە، چونکە تۆ کە وەک سابون و شامپۆ یەکلامێکی زەر بۆ دیموکراسیەتی دەستەڵاتی هەرێم ئەکەیت چاک ئەزانیت کە لەو وڵاتانەی تۆ زوو زوو بۆ ناوی سەسکانی هەرەمور سەردانیان ئەکەیت، ئەو جارە پرۆژە و بۆیارانە لە پارلەمانەوە دەر ئەچێت نەک کابونەوەی دوو حیزبی نەوت فرۆش و چەن نیوە حیزب و چارەکە لایەنێک، جا ئەوەیەک کە لەسەر بچوکترین خاڵی هاوبەش لەگەڵ سەسیال-دیموکراتکانی دونیا کە مەسەلەی دیموکراسی و سیستەمی پارلەمانی دەنگی خەڵک یەک نەگرنەوە ئیتر چەن باس لە یەکڕاندەم و سەربەخۆیی و مافی چارەنوسی خەڵک بۆ دەنگی خەڵك ئەکەیت..!

خۆ حیزبەکانی ئینتەر- ناسیونال وەک حیزبەکەی تۆ نیە بۆ (شەرعیەتی شەشگەیی)! خۆیان سەپاند بۆ و ڕەدو کەوتنی خۆ و تاک ڕەوی بخەنە جێی پرینسیپە سەرەکیەکانی دیموکراسی و هەڵبژاردن بۆ دەنگی خەڵک نەک حیزب..کەسەک خۆی بۆ سەسیال- دیموکرات بزانێ و ببێتە پردی پەیەنەوەی دەستەڵاتێکی دز و خەسڵەتن و دژ بە خەڵک بەرەو بەدیهێنانی مەرامە گومان لێکراوەکانی ، ئەبۆ دوا کەس بێت باس لە یەکڕاندەم و سەربەخۆیی بکات چونکە ئەو خودی خۆی سەربەخۆ نیە و لە فەڵەکی دەستەڵات بۆ ڕاست و چەپا ئەخولێتەوە…

مەسەلەیەکی تری ئەو کابونەوەیە ئەوە یە کە ڕەک پێچەوانەی ئەوە بوو کە باسی لەوە کرا بەوەی دیاری کردنی یەکڕاندەم ڕووداوێکی مەژوویە، کە بۆیارێکی بنەماڵە و چەپڵە لەدەرکانی پشتەوەی ، نە مەژوویی و نە جوگرافی و تانانەت یازیش نەبوو، چونکە بۆیاری مەژوویی کە بە خەڵک وبە ناوی خەڵکەوە بێت ئەبێتە مایەی دڵخۆشی و کاردانەوەی ئیجابی لە لایەن توێژە جیا جیاکانی خەڵکەوە، بەڵام بینیمان جگە لە پارتی پاشکەی بنەماڵە و "کەرس"کانی کەسی تری دڵخۆش نەکرد ، خەڵک بۆ بۆیارێک دڵخۆش نابێت کە ببێتە مایەی درۆزیان بەدەستەڵاتێکی حوکمڕانی کە جگە لە نگبەتی و برسێتی و لەقەوماوی هیچ بەر و بومێکی تری بۆ نەبوە.. گەر ئەو بۆیارە موسبەقەی ڕژمەکەی هەرێم "مەژوو"یی بوایە ئەبوایە میدیاکانی دەرەوەی دەستەڵات دۆیان کەڵ و کابونەوەی پشتگیریان بۆ ساز بکردایە، بەڵام ئەمە دیمان جگە لە میدیا پاشکەکانی بنەماڵە کەسی تر هەڵهەڵەی لێنەیا و کەسیش سەر چەپی نەگرت تانها سەرچەپیەکی

زەردو لەوسەروە سەرچپیەکی سەوز، بگرە بە دەیان کەناڵ و ڕۆژنامە و سایتی میدیایی هەرەم لە مەترسییەکانی بەیاری ئەم بەناو ڕیفراندەمیان ووشیار کردەتەوە کە لە حاڵەتکا سەر بگرێت نەهامەتی و ئەزمەکان کاریگەرتر لە جاران بە ماوەیەکی دوور و درێژ بەردەوام ئەبێت .. مەژوو لەگەڵ خەڵکە و دەستەڵاتی فەرمانڕەوای هەرەم دژ بە خەڵکە ئیتر چۆن ئەکرێت بەیارەکی دژ بەخەڵک بە"مەژوو"یی وەسف بکرێت و جگە لە دواوەکان کە بەو ئاوزەی بنەماڵە هەڵئەپەرێت..؟
جگەلەمانەش ئەستا میدیا حاشیەکانی بنەماڵە خەڵکی هەرەمیان کردوە بە دوو بەرەوە : بەرەی سەربەخۆیی و بەرەی ئەنتی سەربەخۆیی، جا کە وەستان لە ڕووی دیکتاتۆری و جەردەیی و بۆتاڵان بردنی سەروەت و قووتی کەمەڵانی خەڵک ئەنتی سەربەخۆیی بێت ، ئەبێت هەموومان شانازی بەو ئەنتیەوە بکەین وەک شانازی کردنی ئەوان بە پاشکەیەتی بنەماڵە و کەیلەیتیان ..... ئەم بە ناو ڕیفراندەمە " فە فەکە" یەکە بە هەشبای نەهامەتییەکانی خەڵک ئەخولێتەوە....

ڕیفراندەم " ماناوەی بارزانی مسگەر دەکا ! ؟ فەرەیدون کونجرینی ...

بارزانی لە چاوپێکەوتنێکیدا لەگەڵ ڕۆژنامەی (لوماند) ی فەرەنسی، کە ڕۆژی ٢٣ ی شوبات ئەنجامیداوە، لە سەرەتای مانگی سێی ئەم ساڵ تەواوی چاوپێکەوتنەکە لە سایتی (ئەن ئا تی) بە نوسینی سەرانی نوسرابوو کە بارزانی لەبارەی ئەنجامدانی هەبژاردنەوە ڕایگەیاندوە "لە مانگی ٩ دا دوو هەبژاردن دەبێت؛ سەرکایەتی و پەرلەمانی، ئەو خەی کاندید ناکاتەوە، دەشێت "دەموەت هەموو ئەو کاتەی کە لە بەردەستمدا دەبێت، تەرخانی بکەم بە پرسەی سەربەخۆیی"

پاش تەواوبونی وادەی دوسالەی بارزانی هەروەك لە چاوپێکەوتنەکەدا

بگشتی خی دت بهکاری جنگی داعشو ماومتو ل پستکمدا، ول وامکی تردا دت ل هبژاردنکانی مانگی ۹ی ۲۰۱۷دا خی کاندید ناکاتو بو ئوپستی ئستا بنایاسایی تیدا ماوتو" من وك نوسرکی و لکر ر لو بارزانی و مبستی ل دساتدا ، دستبرداری پستی سرکایتی و ئنجومنی ئاسایشی هرم نابت و دبت تا سر لژر کنترلی پارت و بنماکیدابت.

مسعود بارزانی ل پستی ماو بسربردوی سرکایتی هرمدا دمنتو تا هبژاردنکانی داهاتوو و خیشی کاندید دکاتو بو همان پست "بسیناریکی دی یان بو همان شوی نایاسایی و بهزی هشو بیانو" گوتاری خی دوبار وانو دکات بو لایننو سیاسیکان ئمش لکاتکدا دگوترت لدوای وادی تواوبونی وادی هشت سالی بو پژیکی یکلامی تا ل پستکیدا بمنتو درکوت بهی کسی نشیاو بو ئو پست ل بروواری ۲۰ ی ئابی ۲۰۱۳ دوو سالی بو نو کرایو و بیاربوو بارزانی ل ۲۰ی ئابی ۲۰۱۵ ا دواین وادیبت ل پستی سرکایتی هرم بام سرکی پارتی یاسای بزاندوو و تا ئم ساتوختو بنایاسایی لو پستدا ماوتو و بدور نازاندرت جنگکی ناوخی لسر هگیرسنت هر ئم هشیو برپرسی حیزبکان دن ئمن شیاونین بو ئو پستو تا بارزانی لسر کورسی سرکایتی گیان لدستدات!؟

ل ناوراستی مانگی ۸ ی ۲۰۱۵دا پارتکی مسعود بارزانی پشنیازکی بو لایننو سیاسی یکان نارد، لکورتی سروی پشنیارکدا هاتبوو بارزانی بتواوی دساتکانیو ل پستکیدا دمنتو و ازیش سرك ل پرلمان هبژردرت بو مرج! گینی سیستمی سرکایتی دوابخرت بو دووسالی تر بچند مانگك پش هبژاردن!؟ واتا ل ماوی پش دوومانگی هبژاردنکاندا دساتی سرکایتی کمبکرتو، نکا بارزانی کاندید نبت، لگ باوکردنوی پشنیازکی پارتی لایننو سیاسیکان کوتنو خو دوپاتیانکردو وك ئودی کتایی لای سرو ئاماژم پکردو! کو کسك شك نابن بو پستی سرکی هرم جگ ل مسعود بارزانی، لردا ئاماژ دکم، کو مسعود بارزانی ل پستی سرکی هرمدا بنایاسایی دمنتو تا هبژاردنکانی داهاتوو، و بو همان هاوشوی رابوردوو، و همواركردنو دستور ناکرت و خیشی کاندید دکاتو و

دشکرێتەوە بە سەرکی هەرێم، لەرادا تەنها لایەنێك هەیە دژی ئەم شێوە هەڵبژاردنەیە "ئۆپۆزیسیۆنی تەنها لەوانگەی مەدیایەوە دەسەڵاتی خۆی نیشان ئەدات و نابێتە ڕێگیری لە هەر مەبەستێکی پارتی دیموکراتی کوردستان و بنەماڵەی بارزانی".

لە ساڵی ٢٠١٥دا نوسەرێکی دیار گوتارێکی نوسی بە پێستی سەرکایەتی هەرێم بەناوی "کورد پیاوی تیا نییە"! ئەم ئاماژەیەکە کە تەواوی ئێو بەویژدانییەی سەرك حیزبەکان هەیانە و ناهەڵن خەڵکی لەهاتوی یاسایی بنێ کایەی سیاسییەوە "جا هەڵبژاردنەوەی هەمان کەسایەتی دەکەوێتە بیاری دەنگدەر لەوانەی عاریان نەناوە و شش مانگێ موچەی وەرنەگرتووە. ئەوانەی دەنگی پەددەن و دەنیان بارزانی موڵکی گشتی داگیرکردوە و دەیان کەمپانیای نەوتی زەوتکردوە . ئەوانە دەنگ دەدەن بە بارزانی کە ساڵەهای ساڵە بەبەر چاویانەوە بڕپرسەکان بەتانکەر نەوت ئاودیودەکەن هەرچەند ئێستا بووەتە بەری.

ئەم بڕیت و بااڵڕەی پارتی بەناوی سەرکی حیزبەکەیەوە ئەنجامی ئەدا تەنها ئامانجێکو شتێکی دیە نیە ئۆپۆزیسیۆنی بارزانی لە پێستی سەرکایەتی هەرێم" پلانی پارتی لە دو قۆناغدایو دەیهەوێ بەقۆناغی یەك دوەم بکاتە ئامانج ێیفراندەم لە ئێستایان داهاتودابێت هەردەبێت ئەنجامدرێت وەك ئەرکێکی سروشتی نەتەوەیی.

لەم وەرزەی سیاسی ئێستای باشورو خراپی باری دارایی و ناکۆکی نێوان لایەنەکان و پشێلکردنی یاسا ، وەك بارزانی کە یاسای پشێلکردوەو بەنایاسایی لە پێستی سەرکی هەرێمدا خۆی هەشتاوە ، هەروەك دەبینین و دەبیستین تەنها پارت و مەدیای خۆی وەك سەرك ئاماژەی پێدەکەن لەگەڵ چەند سەرکردەیەکی حیزبەکانی دی کەبونەتە دارگۆچانی جا بەهەر هەکارێکی سیاسی و گیرکردنبێت ! مەبەست لە ێیفراندەم هەشتنەوەی دەسەڵاتی پارتی و بەهێزکردن و فراوانبونی هێزی حیزبەکەی و پاڵپشتە بە هەشتنەوەی دەسەڵاتی پارتی و خەکاندیدکردنەوەی بەپێستی سەرکی هەرێم.

حیزب وای لەخەڵک کردوە بەجۆرێك هەڵە تێبگەن دست بەدوژمن هەژمار بکەن و دزی و گەندەڵی بەپیشە بزانن "کارکردنیان جگە لەکێلایەتی ناوەکی شایستەی نیە" هەر لەبەر ئەم چەندە خەڵکانێك لایانوایە هەرکەسێك پشتیوانی لە خزمەتگوزاری و پێشڕەوێك کرد لەلایەن حیزبەوە بەسەندکرابێت "ئۆکەسە بێتە حیزبی" جا لەرادا شتی زەرمان وەبیردەکەوێتەوە و گوتراوە و وڵاماناوە "کەمەڵك هەن جگە لە قسەی

خەی بەوای بەهی کەسی ترنیە وە کەمەنتی بەی نیە ئەوەش هەشتنەوەی لەقوڵایی حیزبدایە و بەدەستکان ناوەرن".

کەسانەك "بەجەرەك کەیلەی حیزبەن کە کاربەدەستکارانی حیزبەکەی تاودەدەنە ململانێ و دژایەتی چەواشەکاری و ئاستیەکان لەخەڵك دەشارنەوە، ڕەگەی هەڵیان گرتوە و لەبەرژەوەندی خەڵك و نیشتمانداینین و قەوقەپیان لەی کردوە ناحەقی قبوڵدەکەن ئەمەش دەگەڕێتەوە بە بەرژەوەندیە خەیکەکان یەکەکە لەو هەڵانەی کە کەیلەکان بەوایان بە سارستانی نوێنیەو بەردەوام دوپاتی دەکەنەوە".

دواینەی ئەم وتارەم بە هەڵبژاردنەکانی 2017 ، ئەوانەی پێنج لەمەرەکەب هەڵدەکشن دنیان لەوەی ڕۆژانەی گومرکی ئیبراهیم خەلیل پتر لە یەک ملیۆن دۆلار ، دنیاشن لەوەی پتر لە دیان کەمپانیای نەوتی تەنها بە خۆ و بنەماڵەکەی بارزانیەو لەهەمان کاتدا کەوتونەتە ئەوەی ناڕەقەی خیان بفرۆشن بەکەینی نانی سبەی، ئەوانە دەنگ دەدەن بە ناحەق بەئاگان لەو ڕۆژەی لەسەر داوای مەسعود بازانی گاردی کەماری سەددام دەبابەی هەنایە هەولێر و ٣١ی ئاب ی کردە گەورەترین سەرکەوتنەکانەکانی خەباتی خیان و ئەمەژیان بە خیان بەئامانج گەیاندوە ، ویژدانتان هەبێت و بیری نەتەوەیی بکەنە دادگا بە ئەوانەی بازرگانیتان پێوە دەکەن .

فەریدون کونجرینی ١١ / ٦ / ٢٠١٧